

- 3 MEI 2023

Aanvraag kort geding
met (concept-) dagvaarding in enkelvoud

Rechtbank Noord-Nederland
Locatie Assen
Postbus 562
9400 AN Assen

Zaaksoort: Civiele zaak

Eisende partij

Gedaagde partij

Naam
Adres

Advocaat: S.C.A. Nuijen
Kenmerk advocaat: D101624
Bar-nummer: A35634
Telefoon: 0620383698
Faxnummer:
E-mailadres: stef@ijzeradvocaten.nl

Verhinderdata beide partijen (6 weken): 5, 11, 12, 15, 19, 24, 26 mei 2023 en 2, 9, 16 juni 2023

Bijzondere verzoeken: Verkorting dagvaardingstermijn: Nee
Verlenging duur van de mondelinge behandeling: Nee

Bijzonderheden/
motivering

Belangrijke mededeling

U wordt verzocht de mededeling van de behandeldingsdatum af te wachten. Raadpleeg voor de geldende procedureregels het (landelijke) Procesreglement kort gedingen Rechtbanken civiel/familie op www.rechtspraak.nl. Voor het geldende griffierecht voor een gedaagde in kort geding wordt u verwezen naar de tabel bij de Wet griffierechten in burgerlijke zaken.

In te vullen door de rechtbank

Zaak-/kort gedingnummer:
Datum mondelinge
behandeling en tijdstip

maandag 22-5-2023 te 14:00 uur

Voorzieningenrechter Mr.

S.B. van Baalen

De naam van de rechter is nog niet definitief. Het kan zijn dat uw zaak nog aan een andere rechter wordt toegedeeld. De uiteindelijke toedeling vindt namelijk vlak voor de zitting plaats. Als een andere rechter uw zaak op zitting zal behandelen dan krijgt u uiterlijk twee werkdagen voor de zitting daarvan bericht.

Voorwaarden: ☐ Verlof verkorte termijn verleend onder de voorwaarde dat de dagvaarding uiterlijk aan de partij wordt betekend op

Uur

☒ Onverwijld mededeling datum en tijdstip mondelinge behandeling en toezending concept-dagvaarding en dit formulier aan de gedaagde partij.

☐ Overige voorwaarden:

☐ Vermelding van deze voorwaarden in de dagvaarding.

Bijzonderheden

Datum mededeling dag-
bepaling aan eisende partij

3-5-2023

HEDEN, de

elfde mei

tweeduizenddrieëntwintig (2023);

heb ik,

Ralph Petrus Jacobus Menting, als toegevoegd gerechts-
deurwaarder werkzaam bij Lambertus Henricus Laurentia
Maria Vloet, gerechtsdeurwaarder met vestigingsplaats
Amsterdam, daar kantoorhoudende aan de Zijpendaalseweg 47;

TEN VERZOEKE VAN:

1.

[Redacted]

2.

[Redacted]

3.

[Redacted]

4.

[Redacted]

5.

[Redacted]

6.

[Redacted]

7.

[Redacted]

8.

[Redacted]

9.

[Redacted]

allen in deze kwestie woonplaats kiezende op het kantooradres van IJzer Advocaten, aan de Molenveldlaan 43 te (6523 RJ) Nijmegen, van welk kantoor de heer mr. S.C.A. Nuijen, advocaat, deze kwestie als gemachtigde behandelt met het recht van substitutie, en als zodanig voor hen in na te melden geding zal optreden; en wordt gesteld;

advocaat

 verandering
goedgekeurd

GEDAGVAARD:

1. [REDACTED]
2. [REDACTED]
3. [REDACTED]
4. [REDACTED]
5. [REDACTED]

aldaar op voormeld vestigingsadres expleet doende en voor elk van de gedaagden een afschrift hiervan latende aan:

**
ex artikel
1:14 BW
OM

invocatie
goedgekeurd

en van na te
melden producties

invocatie
goedgekeurd

krachtens bevel van de voorzieningenrechter van de rechtbank Noord-Nederland, op maandag 22 mei 2023 om 14:00 uur, in persoon of vertegenwoordigd door een advocaat te verschijnen ter terechtzitting van de voorzieningenrechter van de rechtbank Noord-Nederland, sector civiel, locatie Assen, waar de zitting zal worden gehouden aan de Brinkstraat 4 (9401 HZ) te Assen;

invocatie
goedgekeurd

MET AANZEGGING DAT

niet in persoon of vertegenwoordigd
door een advocaat op de terechtzitting
verschijnt-

a) indien gedaagde of het hierna te noemen griffierecht niet tijdig betaalt, en de voorgeschreven termijnen en formaliteiten in acht zijn genomen, de rechter verstek tegen die gedaagde zal verlenen en de hierna omschreven vordering zal toewijzen, tenzij deze hem onrechtmatig of ongegrond voorkomt;

b) indien ten minste één van gedaagden in het geding verschijnt en het griffierecht tijdig heeft voldaan, tussen alle partijen één vonnis zal worden gewezen, dat als een vonnis op tegenspraak wordt beschouwd;

c) bij verschijning in het geding van gedaagde een griffierecht zal worden geheven, te voldoen binnen vier weken te rekenen vanaf het tijdstip van verschijning;

d) de hoogte van de griffierechten is vermeld in de meest recente bijlage behorend bij de Wet griffierechten burgerlijke zaken, zoals te raadplegen op de internetpagina <https://www.rechtspraak.nl/Naar-de-rechter/Kosten-rechtszaak/Griffierecht/paginas/griffierecht-civil.aspx>;

e) van een persoon die onvermogen is, een bij of krachtens de wet vastgesteld griffierecht voor onvermogenen wordt geheven, indien hij op het tijdstip waarop het griffierecht wordt geheven heeft overgelegd;

1) een afschrift van het besluit tot toevoeging, bedoeld in artikel 29 van de Wet op de rechtsbijstand, of indien dit niet mogelijk is ten gevolge van omstandigheden die redelijkerwijs niet aan hem zijn toe te rekenen, een afschrift van de aanvraag, bedoeld in artikel 24 lid 2, van de Wet op de rechtsbijstand, dan wel

2) een verklaring van het bestuur van de raad voor rechtsbijstand, bedoeld in artikel 7, derde lid, onderdeel e, van de Wet op de rechtsbijstand waaruit blijkt dat zijn inkomen niet meer bedraagt dan de inkomens bedoeld in de algemene maatregel van bestuur krachtens artikel 35, tweede lid, van die wet;

f) van gedaagde die bij dezelfde advocaat verschijnen en gelijkluidende conclusies nemen of gelijkluidend verweer voeren, op basis van artikel 15 van de Wet griffierechten burgerlijke zaken slechts eenmaal een gezamenlijk griffierecht wordt geheven;

TENEINDE:

alsdan namens eisers te horen eis doen en concluderen dat:

1. INLEIDING

1.1 Eisers sub 1 tot en met 9 (hierna gezamenlijk aangeduid als: 'Eisers') zijn allen woonachtig aan de [REDACTED] en ontplooien hier dan ook het dagelijks leven. Eisers bezitten allemaal één of meerdere percelen aan de [REDACTED] en wonen hier met hun partners en kinderen.

Enkele van Eisers drijven op de percelen van diens woonadressen tevens ondernemingen. Deze ondernemingen zijn gericht op - hoofdzakelijk, maar niet uitsluitend - het aanbieden van vergaderaccommodatie, workshops en trainingen in de buitenlucht. Deze ondernemingen vinden daarnaast alle diens onderscheidende vermogen binnen diens marktsegmenten vanwege de vestigingslocatie. De vestigingslocaties van deze ondernemingen aan de [REDACTED] onderscheiden zich door de natuur en groene omgeving. Dit maakt dat deze ondernemingen succesvol zijn binnen diens marktsegmenten.

1.2 Op de percelen rondom de accommodatie van [REDACTED] zijn agrarische gronden gelegen. Deze gronden worden beheerd/gebruikt door de [REDACTED] (hierna aangeduid als: [REDACTED]). werden jarenlang gebruikt voor de teelt van bijvoorbeeld mais, afrikaantjes, aardappelen en pioenrozen. Nu wenst [REDACTED] op de percelen rondom de [REDACTED] een lilieteelt te ontplooien.

1.3 In tegenstelling tot de teelt van mais, afrikaantjes, aardappelen of pioenrozen betreft de lilieteelt een activiteit welke gaat gepaard met (zeer) intensief gebruik van diverse bestrijdingsmiddelen/pesticiden. Deze (aanzienlijke) intensivering van het gebruik van diverse pesticiden zal tot gevolg hebben dat Eisers enerzijds in gevaar worden gebracht doordat middelen worden gebruikt die de - onder meer neurologische - gezondheid van Eisers zal aantasten, en anderzijds worden geraakt in diens bedrijfsvoering door het gegeven dat de buitenruimten van de accommodatie van [REDACTED] vele malen minder aantrekkelijk zullen zijn en derhalve economische schade wordt geleden. Derhalve vorderen Eisers bij uw rechtbank een verbod voor [REDACTED] aangaande de inzet van pesticiden op de percelen kadastraal bekend als de percelen [REDACTED]

1.4 Om het overzicht te behouden wordt in deze dagvaarding de hand gehouden aan de navolgende indeling:

1. inleiding;
2. feiten en omstandigheden;
3. beoordeling;
4. spoedeisend belang;
5. verweer
6. bewijs;
7. proces- en nakosten;
8. bevoegdheid;

2. FEITEN EN OMSTANDIGHEDEN

Feitelijke omstandigheden op en nabij percelen van Eisers

- 2.1 Eisers zijn allen woonachtig in het buitengebied van [REDACTED]. Dit gebied wordt gekenmerkt door rijke natuur - onder meer het Natura 2000-gebied 'Drents-Friese Wold & Leggelderveld' ligt op ongeveer 100 tot 200 meter afstand - en de rustige omgeving. De woningen van Eisers zijn ruime, vrijstaande woningen, welke zijn gelegen op omvangrijke percelen waar de kinderen van Eisers alle ruimte hebben om te spelen.
- 2.2 Grote onderdelen van het gezinsleven van Eisers spelen zich, vanwege deze locatie, dan ook af in de buitenlucht. De ruime percelen geven veel mogelijkheden, waar Eisers graag gebruik van maken. Zo is er veel speelgelegenheid voor de kinderen op de percelen, hebben enkele Eisers een buitenzwembad, en is op enkele percelen een eigen moestuin gevormd.
- 2.3 Enkele Eisers ontplooiën op de percelen waarop zij woonachtig zijn tevens een onderneming. Eiser sub 2 ontplooit de onderneming [REDACTED] (productie 1). Deze onderneming legt zich hoofdzakelijk toe op de verlening van twee diensten. Allereerst wordt een accommodatie verhuurd aan de [REDACTED] voor vergaderingen, bijeenkomsten en/of trainingen. Het onderscheidende element van de vergaderlocatie van Eisers is de ligging van deze locatie. [REDACTED] is gelegen in het Drentse buitengebied, de Drentse natuur en het Natura 2000-gebied 'Drents-Friese Wold & Leggelderveld'. Dit biedt [REDACTED] de unieke optie om op diens locatie zowel een binnen- als buitenruimte aan te bieden. Juist de mogelijkheid om tegelijkertijd een binnen- en buitenruimte voor bijeenkomsten te bieden maakt [REDACTED] uniek, en deze mogelijkheid is dan ook cruciaal voor het bestaansrecht van deze onderneming.
- *productie 1: uittreksel* [REDACTED]
- Naast het beschikbaar stellen van de accommodatie, biedt [REDACTED] op deze locatie diverse workshops en trainingen aan. Ook ten aanzien van deze workshops en trainingen geldt dat de buitenruimte van [REDACTED] gelegen in de natuur en nabij een beschermd Natura 2000-gebied, als het unieke en onderscheidende element heeft te gelden. Door de mogelijkheid om de trainingen en workshops buiten te bieden, kan [REDACTED] zich onderscheiden van het scala aan workshops en trainingen die in (noord-)Nederland worden gegeven. De buitenlocatie is dan ook tevens cruciaal voor de levensvatbaarheid van (de activiteiten ontplooid door) [REDACTED].
- 2.4 Eisers sub 3 ontplooiën op diens perceel aan de [REDACTED] de onderneming bekend onder de namen [REDACTED] (productie 2). Ook deze ondernemingen verrichten diverse diensten. Hoofdzakelijk betreft het advisering, gecombineerd met coaching. Deze coaching betreft een 'natuurcoaching', waarbij wordt getracht om door middel van de buitenlucht en de natuur de deelnemer te begeleiden (productie 3). Een groot deel van de werkzaamheden van deze ondernemingen vindt aldus in de buitenlucht plaats op het perceel van Eisers sub 3, en in de omliggende natuur. Dit staat ook vermeld

op de site van de onderneming [REDACTED] Voor de bedrijfsvoering van de onderneming(en) van Eisers sub 3 is toegang tot de buitenlucht aldus van een, niet te onderschatten, cruciaal belang.

- productie 2: uittreksel [REDACTED]
- productie 3: werkwijze [REDACTED]

2.5 De percelen waar Eisers wonen, alsmede waar de ondernemingen worden gedreven, grenzen aan - dan wel zijn op zeer korte (40 tot 400 meter) afstand gelegen van - de percelen kadastraal bekend als de percelen [REDACTED] (hierna voor de eenvoud aangeduid als: [REDACTED]) (productie 4). Deze percelen worden gebruikt voor de teelt van gewassen. Deze teelt wordt, althans in 2023, uitgevoerd door de [REDACTED] (productie 5). In de voorgaande jaren werd de exploitatie, naar kennis van Eisers, door andere agrarische ondernemers verzorgd.

- productie 4: afbeelding van percelen en woning Eiser sub 1 en 2
- productie 5: uittreksel [REDACTED]

2.6 De [REDACTED] betreft een maatschap bestaande uit 4 maten, en betreft een familiebedrijf. De maatschap is gericht op de teelt van diverse bloemsoorten zoals pioenrozen, tulpen en lelies. Daarnaast worden aardbeien, mais, tagetis, suikerbieten en graan verbouwd.

2.7 Op [REDACTED] percelen zijn de afgelopen jaren diverse malen mais geteeld. In de tijd dat Eisers woonachtig zijn in de buurt van [REDACTED] percelen (de percelen kadastraal bekend als de percelen [REDACTED]) werd hier enkel mais verbouwd. Hiervoor hebben Eisers foto's uit de jaren 2011, 2019, 2020, 2021 en 2022 (productie 6).

- productie 6: foto's van Eisers aangaande de teelt in de jaren 2011, 2019, 2020, 2021 en 2022

[REDACTED] zelf stelt echter dat in de voorgaande jaren meerdere gewassen zijn verbouwd. Dit stelt [REDACTED] in diens schrijven van 17 maart 2023 (productie 7). Eisers stellen echter, in de tijd dat zij woonachtig zijn in de regio (omstreeks 2016) dat daar nimmer sierteelt heeft plaatsgevonden nabij hun percelen. Hiervoor verwijzen Eisers naar de foto's welke zij hebben genomen.

- productie 7: brief van [REDACTED] d.d. 17 maart 2023

2.8 Anno 2023 heeft [REDACTED] diens percelen bestemd voor de teelt van lelies. De lelieteelt kenmerkt zich door een intensief gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (hierna aangeduid als: 'CBS') onderzoekt eens per 4 jaar het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw. De laatste cijfers uit 2021 laten zien dat de lelieteelt in heel Nederland 5.810 hectare besloeg (productie 8).² In 2019 werd omstreeks 6.021 hectare grond ingezet voor de teelt van lelies (productie 9).³ De lelieteelt omvat daarmee omstreeks 6.000 hectare aan landbouwareaal.

- productie 8: overzicht meest geteelde bloembollen in Nederland in 2021
- productie 9: Aanhangsel Handelingen II, 2020/21, 2338, nr. 2

Tegelijkertijd werd bij de lelieteelt in 2020 (het meest recente jaar waarover het CBS cijfers heeft verzameld en

¹ [https://\[REDACTED\]](https://[REDACTED]) (laatst geraadpleegd op 28 april 2023).

² Vide productie 8, p. 42.

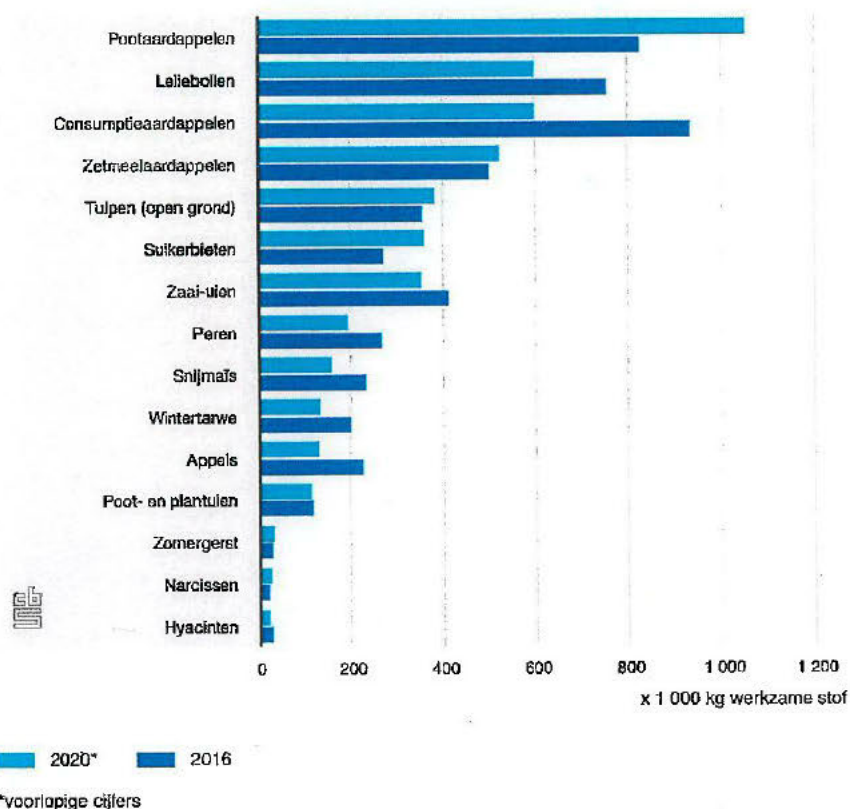
³ Vide productie 9, p. 2.

gepubliceerd) maar liefst 601 duizend kilogram bestrijdingsmiddel toegepast.⁴ Enkel de teelt van pootaardappelen oversteeg deze hoeveelheid met 1.052 duizend kilogram aan bestrijdingsmiddel.⁵ Echter, hierbij moet worden opgemerkt dat de teelt van pootaardappelen maar liefst 43.800 hectare aan landbouwgrond besloeg (productie 10).⁶ Dit betreft maar liefst 8 maal zoveel grond als de lilieteelt. De lilieteelt, welke éénachste van de voor de teelt van pootaardappelen ingezette grond betreft, gebruikt alsnog omstreeks 60% van de totale hoeveelheid gewasbeschermingsmiddelen ingezet bij de pootaardappelenteelt. De lilieteelt gebruikt dan ook veruit het de grootste hoeveelheid gewasbeschermingsmiddelen per enkele hectare.⁷ Dit gebruik van bestrijdingsmiddelen wordt eenvoudig en overzichtelijk vervat in de onderstaande tabellen van het CBS ten aanzien van het gebruik van bestrijdingsmiddelen per teelt in 2020 en de hoeveelheid gewasbeschermingsmiddelen per hectare:⁸

- productie 10: rapport Staat van Landbouw en Voedsel, editie 2021

Gewassen met hoogste gebruik gewasbeschermingsmiddelen

⁴ [https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder-gewasbeschermingsmiddelen#:~:text=In%202020%20werd%20bijna%20,meest%20gebruikte%20groep%20van%20gewasbesche rmingsmiddelen \(laatst geraadpleegd op 29 april 2023\).](https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder-gewasbeschermingsmiddelen#:~:text=In%202020%20werd%20bijna%20,meest%20gebruikte%20groep%20van%20gewasbesche rmingsmiddelen (laatst geraadpleegd op 29 april 2023).)

⁵ [https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder-gewasbeschermingsmiddelen#:~:text=In%202020%20werd%20bijna%20,meest%20gebruikte%20groep%20van%20gewasbesche rmingsmiddelen \(laatst geraadpleegd op 29 april 2023\).](https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder-gewasbeschermingsmiddelen#:~:text=In%202020%20werd%20bijna%20,meest%20gebruikte%20groep%20van%20gewasbesche rmingsmiddelen (laatst geraadpleegd op 29 april 2023).)

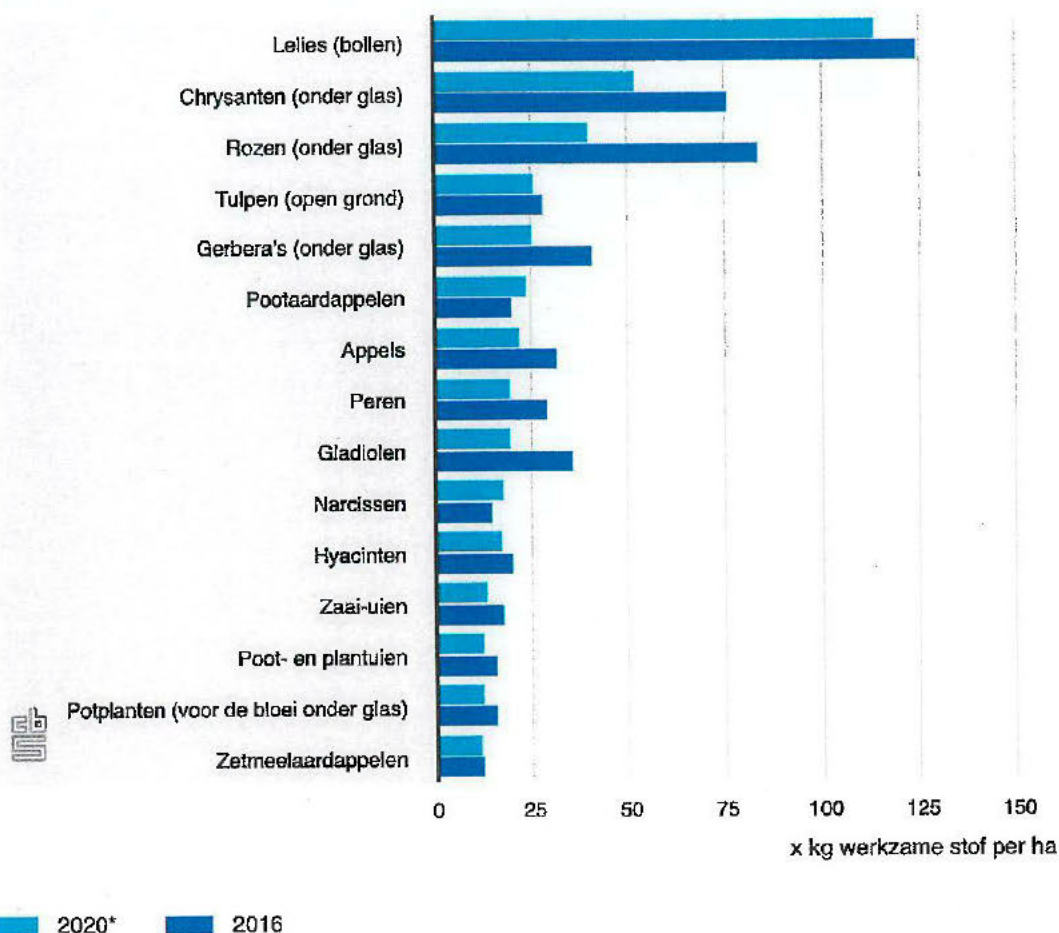
⁶ Vide productie 10, p. 24.

⁷ [https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder-gewasbeschermingsmiddelen#:~:text=In%202020%20werd%20bijna%20,meest%20gebruikte%20groep%20van%20gewasbesche rmingsmiddelen \(laatst geraadpleegd op 29 april 2023\).](https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder-gewasbeschermingsmiddelen#:~:text=In%202020%20werd%20bijna%20,meest%20gebruikte%20groep%20van%20gewasbesche rmingsmiddelen (laatst geraadpleegd op 29 april 2023).)

⁸ [https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder-gewasbeschermingsmiddelen#:~:text=In%202020%20werd%20bijna%20,meest%20gebruikte%20groep%20van%20gewasbesche rmingsmiddelen \(laatst geraadpleegd op 29 april 2023\).](https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/02/landbouw-gebruikt-minder-gewasbeschermingsmiddelen#:~:text=In%202020%20werd%20bijna%20,meest%20gebruikte%20groep%20van%20gewasbesche rmingsmiddelen (laatst geraadpleegd op 29 april 2023).)

Hoogste gebruik gewasbeschermingsmiddelen per hectare¹⁾

*voorlopige cijfers

1) bij gebruik van tenminste één gewasbeschermingsmiddel

De lelieteelt omvat dus een intensief gebruik van bestrijdingsmiddelen. In het algemeen wordt aangenomen dat voor de lelieteelt gemiddeld éénmaal per week bespuiting van de gewassen met bestrijdingsmiddelen dient te geschieden.

Bestrijdingsmiddelen uitgediept

- 2.9 De lelieteelt behelst hiermee een groot gebruik van bestrijdingsmiddelen. Voor de voorliggende procedure is het echter cruciaal om de term 'bestrijdingsmiddelen' verder te specificeren, en uiteen te zetten hoe deze term zich verhoudt tot termen als 'pesticiden' en 'biociden'.
- 2.10 De overkoepelende term voor middelen welke worden ingezet om ongewenste organismen te bestrijden, waarbij ieder middel één of meer werkzame stoffen bevat die dodelijk zijn voor één of meerdere schadelijke organismen, is de term 'pesticiden'.

Pesticiden zijn te verdelen in twee categorieën. Allereerst is er de categorie gewasbeschermingsmiddelen, wat middelen zijn welke specifiek zijn ontwikkeld voor het beschermen van gewassen tegen ziektes en plagen. Deze mogen enkel worden toegepast in de land- en tuinbouw. Naast gewasbeschermingsmiddelen staan biociden,

welke niet enkel in de land- en tuinbouw mogen worden toegepast, en aldus tevens worden gebruikt in andere sectoren zoals ziekenhuizen, drinkwaterzuiveringen en de bouw (voornamelijk ter desinfectie van objecten en materialen).

- 2.11 De groep gewasbeschermingsmiddelen is te verdelen in diverse soorten gewasbeschermingsmiddelen. Deze verdeling geschiedt hoofdzakelijk naar gelang de plaag die moet worden bestreden. Zo zijn er - in ieder geval - zes soorten gewasbeschermingsmiddelen te onderscheiden (productie 11).

1. insecticiden: gericht op de bestrijding van insecten;
2. herbiciden: gericht op de bestrijding van onkruiden;
3. fungiciden: gericht op de bestrijding van schimmels;
4. rodenticiden: gericht op de bestrijding van knaagdieren;
5. nematociden: gericht op de bestrijding van aaltjes (zeer kleine wormen);
6. mollusciciden: gericht op de bestrijding van weekdieren (zoals slakken).

- productie 11: Nederlands Centrum voor Beroepsziekten & Amsterdam UMC, 'Factsheet bestrijdingsmiddelen/Pesticiden' d.d. 27 augustus 2018

- 2.12 Bij land- en tuinbouw kan dus zowel gebruik worden gemaakt van gewasbeschermingsmiddelen als biociden. In de lelieteelt wordt in ieder geval - althans; volgens [REDACTED] (productie 12)⁹ - gebruik gemaakt van fungiciden, herbiciden, insecticiden en nematociden.¹⁰ Hierbij is het belangrijk om op te merken dat de industrie gericht op het maken van gewasbeschermingsmiddelen en biociden géén middelen maakt welke specifiek op de lelieteelt zijn gericht.¹¹

- productie 12: Weergaven [REDACTED] d. 1 mei 2023

Hierbij dient overigens ook te worden opgemerkt dat bij spuitwerkzaamheden op veel momenten een 'cocktail' van gewasbeschermingsmiddelen wordt gemaakt. Zo worden diverse middelen bij elkaar gevoegd om het door de spuitser/teler gewenste resultaat te bereiken. Daarbij wordt overigens ook vaak gebruik gemaakt van bindmiddelen, welke een snelle binding van het gewasbeschermingsmiddel op het gewas/de plant dienen te realiseren.

Juridisch kader bestrijdingsmiddelen

- 2.13 Niet alle gewasbeschermingsmiddelen en biociden mogen zomaar worden toegepast in Nederland. Deze middelen dienen te worden goedgekeurd door het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (hierna: 'Ctgb'). Het Ctgb is een zelfstandig bestuursorgaan (een zogenaamde zbo) dat toepassing geeft aan de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (hierna aangeduid als: 'Wgb'), het Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden (hierna aangeduid als: 'Bgb') en de Regeling gewasbescherming en biociden (hierna aangeduid als: 'Rgb'). Deze wet bevat de omgezette regels zoals opgenomen uit de Europese Verordeningen EG 1107/2009 en EG 528/2012. Verordening EG 1107/2009 reguleert de goedkeuring en toepassing van gewasbeschermingsmiddelen, terwijl Verordening EG 528/2012 eenzelfde kader biedt voor de goedkeuring en toepassing van biociden.

- 2.14 Voordat een gewasbeschermingsmiddel kan worden toegepast in Nederland, en dus ook kan worden toegepast in de lelieteelt, dient het te worden goedgekeurd door het Ctgb op basis van de Wet gewasbescherming en biociden,

⁹ Vide productie 12.

¹⁰ Vide productie 12.

¹¹ Vide productie 12.

welke een nationale codificatie van Verordening EG 1107/2009 behelst. Het Ctgb is het nationale orgaan belast met de goedkeuring van gewasbeschermingsmiddelen volgens deze Verordening. Dit op basis van artikel 4 lid 1 Wgb, waarin is vastgelegd dat het Ctgb bevoegd is tot het beoordelen en toelaten van gewasbeschermingsmiddelen op grond van Verordening EG 1107/2009.

2.15 Voor een middel wordt toegelaten, zal een middel de toelatingsprocedure uit hoofdstuk III van Verordening EG 1107/2009 succesvol moeten doorlopen, en worden goedgekeurd door het daartoe bevoegde gezag in de lidstaat waar de aanvraag voor goedkeuring is gedaan (in Nederland; het Ctgb). Dit volgens artikel 28 lid 1 Verordening EG 1107/2009 en artikel 20 Wgb. In het opvolgende artikel 29 Verordening EG 1107/2009 wordt uiteengezet aan welke eisen moet worden voldaan voordat een gewasbeschermingsmiddel, zoals ingezet voor de lelieeteelt, rechtmatig kan worden gebruikt. Dit houdt in dat een gewasbeschermingsmiddel onder meer (maar niet uitsluitend):

- enkel werkzame stoffen, beschermstoffen en synergisten bevat die zijn goedgekeurd door de European Food Safety Authority (hierna aangeduid als: 'EFSA') op basis van hoofdstuk II van Verordening EG 1107/2009 (artikel 29 lid 1 onder a Verordening EG 1107/2009);
- De technische formule van dien aard is dat blootstelling van de gebruiker of andere risico's zo veel mogelijk beperkt worden zonder de werking van het middel in het gedrang te brengen (artikel 29 lid 1 onder d Verordening EG 1107/2009);
- Op grond van de stand van de wetenschappelijke en technische kennis wordt voldaan aan de eisen neergelegd in artikel 4 lid 3 Verordening EG 1107/2009 (artikel 29 lid 1 onder e Verordening EG 1107/2009).

2.16 Één van de toetsstenen voor de toelating van een gewasbeschermingsmiddel behelst dus het voldoen aan artikel 4 lid 3 Verordening EG 1107/2009. Dit artikel stipuleert:

"...3. Een gewasbeschermingsmiddel dat resulteert uit de toepassing volgens goede gewas-beschermingspraktijken en rekening houdend met realistische gebruiksomstandigheden, voldoet aan de volgende eisen:

- a) het is voldoende doeltreffend;*
- b) het heeft geen onmiddellijk of uitgesteld schadelijk effect op de gezondheid van de mens, met inbegrip van kwetsbare groepen, of op die van dieren, rechtstreeks of via drinkwater (met inachtneming van stoffen die voortkomen uit waterbehandeling), levensmiddelen, diervoeder of lucht, noch gevolgen op de werkplek of andere indirecte effecten, rekening houdend met bekende cumulatieve en synergistische effecten waar er door de Autoriteit aanvaarde wetenschappelijke methoden om dergelijke effecten te evalueren beschikbaar zijn, noch op grondwater;*
- c) geen onaanvaardbare effecten hebben op planten of plantaardige producten;*
- d) het veroorzaakt geen onnodig lijden of pijn bij te bestrijden gewervelde dieren;*
- e) het heeft geen onaanvaardbare effecten op het milieu, met name rekening houdend met de volgende aspecten waar er door de Autoriteit aanvaarde wetenschappelijke methoden om dergelijke effecten te evalueren beschikbaar zijn:*
 - i) het gedrag en de verspreiding ervan in het milieu, met name de verontreiniging van oppervlaktewateren, met inbegrip van estuariene en kustwateren, grondwater, lucht en bodem, rekening houdende met ver van de plaats van gebruik gelegen locaties na verplaatsing over grote afstand in het milieu;*
 - ii) de gevolgen ervan voor niet-doelsoorten, ook voor het gedrag van deze soorten;*
 - iii) de gevolgen ervan voor de biodiversiteit en het ecosysteem...."*

Daarbij moet tevens worden opgemerkt dat ook de werkzame stoffen die maken dat het gewasbeschermingsmiddel diens doel kan realiseren, aan het bovenstaande wettelijk kader uit artikel 4 lid 3 Verordening EG 1107/2009 moet voldoen. Hiermee wordt een dubbele controle gerealiseerd doordat, voordat een gewasbeschermingsmiddel kan worden toegelaten en ingezet, twee goedkeuringen zijn vereist:

1. Een goedkeuring voor de werkzame stoffen, beschermstoffen, synergisten en formuleringshulpstoffen in het gewasbeschermingsmiddel;
2. Een goedkeuring voor het gewasbeschermingsmiddel (dat reeds goedgekeurde werkzame stoffen, beschermstoffen, synergisten en formuleringshulpstoffen bevat) *an sich*.

2.17 Uit artikel 29 lid 1 onder e jo. artikel 4 lid 3 Verordening EG 1107/2009 vloeit aldus voort dat een gewasbeschermingsmiddel niet kan worden toegelaten, en aldus niet rechtmatig kan worden toegepast in enige teelt in Nederland, indien het middel zelf of de werkzame stoffen schadelijke effecten hebben op de gezondheid van de mens op enige wijze. De aanvrager van de goedkeuring - in veel gevallen de producent van het goed te keuren gewasbeschermingsmiddel - dient aan te tonen dat aan alle vereisten uit artikel 29 lid 1 Verordening EG 1107/2009 wordt voldaan. Ten aanzien van het aantonen dat het gewasbeschermingsmiddel geen schadelijke effecten heeft op de gezondheid van de mens op enige wijze, dient de aanvrager positieve resultaten van officiële proeven en analyses te overleggen.

2.18 Deze proeven en analyses, welke noodzakelijk zijn voor het bewijzen dat de werkzame stoffen en de gewasbeschermingsmiddelen zijn tevens gereguleerd in Verordeningen, namelijk de Verordening EU 283/2013 (aangaande de werkzame stoffen in het gewasbeschermingsmiddel) en Verordening EU 284/2013 (aangaande het gewasbeschermingsmiddel zelf). Deze verordeningen verwijzen, en eisen, vervolgens naar dat de onderzoeken worden uitgevoerd overeenkomstig de 'Goede laboratoriumpraktijken' (hierna - en tevens in regelgeving en literatuur - aangeduid als: 'Glp') zoals neergelegd in Richtlijn 2004/10/EG. Deze richtlijn sluit vervolgens aan bij de eisen van diverse toxiciteitsstudies, welke dienen te worden uitgevoerd volgens de testrichtlijnen opgesteld door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (hierna aangeduid als: 'OESO' of de Engelstalige term 'OECD') (productie 13).¹²

- productie 13 [REDACTED] Gewasbeschermingsmiddelen en neurodegeneratieve ziekten: mogelijkheden om de toelatingsvereisten te verbeteren, RIVM rapport 2021

Zo dienen voor diverse toxiciteitstesten, verplicht op grond van de Verordening EU 283/2013 en Verordening EU 284/2013 de testrichtlijnen van OESO/OECD te worden aangehouden. Voor testen aangaande de acute toxiciteit (testen waarbij wordt bekeken bij welke dosering een stof zeer ernstige of letale effecten teweegbrengt) dienen de OECD-testrichtlijnen 402, 403, 420, 423, 425, 436 te worden gebruikt. Bij deze testen, meestal uitgevoerd op proefdieren, wordt na eenmalige toediening van de teststof het proefdier geobserveerd en eventuele mortaliteit geregistreerd. Aan het einde van de studie, welke eindigt na 14 dagen, worden de testdieren geëuthanaseerd en macroscopisch onderzocht. Daarbij is verder histologisch onderzoek (onderzoek van weefsel) niet verplicht.¹³

Voor onderzoek naar de toxiciteit bij herhaalde dagelijkse blootstelling worden 28-dagen studies (OECD-testrichtlijnen 407), 90-dagen of 1 jaar studies (OECD-testrichtlijnen 408 of 409) of chronische studies (OECD-testrichtlijnen 451, 452, 453). Dergelijke studies behelzen een herhaalde blootstelling aan de stof, waarbij klinische verschijnselen in de proefdieren worden geobserveerd en geregistreerd. Wederom wordt op het einde euthanasie op de proefdieren toegepast, waarna deze macroscopisch worden onderzocht.¹⁴

Onderzoeken naar reproductie- en ontwikkelingstoxiciteit behelzen, net als bij onderzoeken naar toxiciteit bij herhaalde blootstelling, dagelijkse blootstelling aan de te testen stoffen. Echter, in deze OECD-testrichtlijnen wordt specifiek aandacht gelegd bij klinische verschijnselen aangaande de reproductie- en

¹² Vide productie 13, p. 18.

¹³ Vide productie 13, p. 18-19.

¹⁴ Vide productie 13, p. 19-20.

ontwikkelingsmogelijkheden.¹⁵

Tenslotte worden gerichte neurotoxiciteitsstudies verricht volgens OECD-testrichtlijnen 424. Deze testrichtlijn voorziet in acute of herhaalde blootstelling in periodes van 28 of 90 dagen, of één jaar, middels primair orale blootstelling. Hierbij worden de dieren dagelijks gecontroleerd op klinische verschijnselen en wordt regelmatig een gedetailleerd klinisch onderzoek uitgevoerd.¹⁶

Hiaten in juridisch kader aangaande goedkeuring werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen door het Ctgb

- 2.19 Het systeem ter goedkeuring van gewasbeschermingsmiddelen en de werkzame stoffen daarin lijkt hiernee een deugdelijk systeem met meerdere waarborgen. Er is immers sprake van een dubbele 'beveiliging' doordat zowel de stof als het gewasbeschermingsmiddel dienen te worden onderworpen aan testen en onderzoeken voordat een goedkeuring tot toelating op de nationale markt wordt bewerkstelligd.

Het systeem kent echter - in ieder geval - één aanzienlijk gebrek dat in de literatuur en wetenschap herhaaldelijk wordt aangewezen.¹⁷ De OECD-testrichtlijnen maken dat diverse onderzoeken naar diverse mogelijke gevolgen dienen te worden verricht. Geen enkele studie geeft echter - naar het standpunt van diverse experts (waaronder hoogleraren en deskundigen van het Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu¹⁸) - een voldoende deugdelijk beeld van de mogelijke neurologische gevolgen van de onderzochte middelen en stoffen. De testen die volgens de Verordening EG 1107/2009, Verordening EU 283/2013, Verordening EU 284/2013 en de Wgb en Bgb dienen te worden verricht op basis van de OECD-testrichtlijnen geven apert onvoldoende inzicht in neurologische gevolgen van de (werkzame stoffen in de) gewasbeschermingsmiddelen.

De OECD-testrichtlijnen aangaande onderzoek naar acute toxiciteit (OECD-testrichtlijnen 402, 403, 420, 423, 425, 436) zijn testen en onderzoeken van een korte periode (14 dagen) waarna de geëuthanaseerde dieren macroscopisch worden onderzocht. Echter, in deze OECD-testrichtlijnen zijn geen methodes aangewezen om de acute neurotoxische effecten van een stof te detecteren of te onderzoeken. Daarnaast wordt met een hoge dosering gewerkt op een beperkt aantal proefdieren, waardoor weinig uitsluitel kan worden geboden over de acuut-neurotoxische effecten van een stof of middel.¹⁹

Ook de toxiciteitstudies aangaande herhaalde blootstelling (OECD-testrichtlijnen 407, 408, 409, 451, 452, 453) bevatten hiaten betreffende de neurotoxische effecten van de stoffen en/of middelen. Hoewel de studies voor langere termijn worden uitgevoerd, bieden ook deze onvoldoende informatie over neurologische gevolgen van een stof. Dit komt doordat de hoeveelheid testdieren beperkt is, waardoor diverse neurologische gevolgen niet kunnen worden geconstateerd. Daarbij komt dat in de huidige OECD-testrichtlijnen aangaande herhaalde blootstelling geen verplichting bestaat om hersen- of perifere zenuwweefsel te bestuderen, wat het bepalen van neurotoxiciteit zeer beperkt.²⁰

Ten aanzien van onderzoeken naar reproductie- en ontwikkelingstoxiciteit vloeit eenvoudigweg uit de aard van de onderzoeken (naar gevolgen voor reproductie en ontwikkeling) voort dat geen aandacht wordt gespendeerd aan neurologische gevolgen van een stof of middel. Hoewel hier ook de gevolgen van herhaalde toediening van

¹⁵ Vide productie 13, p. 20-21.

¹⁶ Vide productie 13, p. 21-22.

¹⁷ Vide productie 13.

¹⁸ Vide productie 13.

¹⁹ Vide productie 13, p. 18-19.

²⁰ Vide productie 13, p. 19-20.

de stof of het middel worden bestudeerd, ligt de focus van de onderzoeken geheel op het detecteren en rapporteren van gevolgen voor de reproductie en ontwikkeling. De testen bieden daarmee geen enkel inzicht in de neurologische gevolgen van de geteste stof of middelen.²¹

Tenslotte zijn ook de gerichte neurotoxiciteitsstudies, in tegenstelling tot wat kan worden verwacht, niet geschikt om neurotoxologische gevolgen vast te stellen bij langdurige blootstelling. De testrichtlijn welke voor dergelijke studies wordt toegepast, OECD-testrichtlijn 424, is erg open opgesteld, en kan derhalve worden ingekleurd naar gelang de onderzoeksvraag die aan het onderzoek ten grondslag ligt. Naast de verplichte onderzoeken naar de reactie van op sensorische stimuli, gripkracht en motorische activiteit, is het ook mogelijk dat onderzoek wordt verricht naar sensorische, motorische en cognitieve functies en specifiek neurologisch gedrag. Dit maakt dat, in beginsel, de testen op basis van deze testrichtlijn, meer geschikt zijn om neurologische gevolgen te constateren. Echter de duur van deze testen is vaak beperkt tot 90 dagen, waardoor deze alleen geschikt zijn om vroege cellulaire en histopathologische effecten van de reststoffen die kunnen leiden tot neurodegeneratie te detecteren. Doordat het ontbreekt aan histopathologisch onderzoek naar specifiek de neurodegeneratieve effecten in verschillende regio's van de hersenen, wordt onvoldoende inzichtelijk wat de degeneratieve werking van de stof exact is. De beschikbare testrichtlijn is, naar oordeel van diverse deskundigen (waaronder van het RIVM) niet geschikt voor het aanleveren van deze gegevens, waardoor het uiteindelijke onderzoeksresultaat onvoldoende inzicht geeft in de neurodegeneratieve gevolgen van de geteste stoffen en middelen.²²

Huidige status quo aangaande goedkeuring werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen door Ctgb

- 2.20 Het tekort aan onderzoek naar neurotoxiciteit en neurodegeneratieve gevolgen maakt dat, bij de goedkeuring van stoffen en middelen voor gewasbescherming geén volledige duidelijkheid bestaat over schadelijke gevolgen die kunnen optreden. Hoewel de verrichte testen, op basis van de OECD-testrichtlijnen, een veelvoud aan mogelijke gevolgen onderzoeken, bestaat alsnog een - aanzienlijke - hiaat in de onderzoeken. Nadelige gevolgen op het gebied van neurotoxiciteit zijn, volgens diverse experts, onvoldoende inzichtelijk bij de goedkeuring van stoffen en middelen.
- 2.21 Derhalve is goedkeuring van werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen onvolledig, althans niet voldoende zorgvuldig om te beweren dat een goedkeuring van het Ctgb direct behelst dat géén sprake kan zijn van een aantasting van de gezondheid van mens en milieu. Ten aanzien van neurodegeneratieve gevolgen zijn de onderzoeken, getuige de hiaten in deze onderzoeken, onvoldoende om dergelijke gevolgen uit te sluiten.
- 2.22 Daarbij dient overigens óók te worden opgemerkt dat er, bij de onderzoeken door het Ctgb, géén onderzoek wordt verricht naar de reacties en gevolgen die voortkomen uit het mengen van de verschillende goedgekeurde gewasbeschermingsmiddelen. Gewasbeschermingsmiddelen worden immers veelvuldig gemengd om het gewenste resultaat te bereiken. Dit gebeurt door individuele middelen te mengen, maar ook door deze te vermengen met bindmiddelen die hechting aan het gewas stimuleren (productie 14).²³

- **productie 14: artikelen over sierteelt en risico's d.d. 18 oktober 2020 en 21 april 2023**

²¹ Vide productie 13, p. 20-21.

²² Vide productie 13, p. 21-22.

²³ Vide productie 14; https://www.gelderlander.nl/het-schone-oosten/hoogleraar-violette-geissen-gaat-aantonen-dat-er-met-pesticiden-echt-veel-mis-is-its-time-for-change~abcf5b3a/?cb=1ee2a724f98326e4405caf96c7d3eba3&auth_rd=1 (laatst geraadpleegd 1 mei 2023); <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5379605/bloembollen-tulpen-pesticide-eu-regeis> (laatst geraadpleegd 1 mei 2023).

Oordeel wetenschap ten aanzien van goedkeuring werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen, en gevolgen voor de gezondheid van mens en milieu

- 2.23 De gevolgen van deze hiaten in de onderzoeken noodzakelijk voor de goedkeuring van werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen zijn groot. De laatste jaren is immers gebleken dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen voor personen blootgesteld aan deze middelen een verhoogd risico op neurologische aandoeningen behelst. Uit diverse onderzoeken, van diverse grootte, blijkt dat er een verband bestaat tussen het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (of; pesticiden in het algemeen) en neurologische aantasting door middel van ziekten als de ziekte van Parkinson, de ziekte van Alzheimer en Amyotrofe Lateraal Sclerose (ALS).
- 2.24 Ten aanzien van de ziekte van Parkinson tonen diverse studies in diverse landen aan dat er een verband bestaat tussen het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en een vergrote kans op de ziekte van Parkinson. Academici en onderzoekers uit diverse landen hebben door de jaren heen onderzoek gedaan naar pesticidegebruik en een relatie tot een verhoogd risico op Parkinson. Ieder van deze studies heeft een omvangrijke testgroep, alsmede een controlegroep, gehanteerd. In veel van deze (uitgebreide) studies zijn directe correlaties tussen het gebruik van - en blootstelling aan - pesticide en een verhoogd risico op neurologische aandoeningen als Parkinson geconstateerd. In Frankrijk heeft dit zelfs geleid tot de kwalificatie van Parkinson als beroepsziekte voor boeren (productie 15).²⁴ Daarnaast hebben deze studies plaatsgevonden in diverse landen. Zo hebben studies plaatsgevonden in Noord-Amerika (Verenigde Staten en Canada), Azië (China), maar ook in diverse landen van de Europese Unie (Portugal, België, Denemarken) waar de hierboven genoemde Verordeningen van toepassing zijn.

- productie 15: artikel aangaande verklaring van Parkinson tot beroepsziekte in Frankrijk

Met name in de Verenigde Staten is uitgebreid onderzoek verricht naar de correlatie tussen pesticidegebruik en Parkinson. Al in 2005 is in het onderzoek van dr. Freya Kamel een verband geconstateerd tussen pesticidegebruik en een verhoogd risico op Parkinson (productie 16). Één jaar later, in 2006, was daar het onderzoek van dr. Alberto Ascherio dat tot eenzelfde resultaat kwam, met daarbij de opmerking dat zelfs blootstelling aan lagere doseringen aan pesticiden een verhoogd risico op deze ziekte met zich bracht (productie 17). Later zijn ook in 2011 door dr. Anthony Wang (productie 18), in 2014 door dr. Jason Richardson (productie 19) en dr. Marcia Ratner (productie 20), en in 2017 en 2020 door dr. Shilpa Narayan (productie 21) en dr. Srishti Shrestha (productie 22) dezelfde conclusies naar voren gekomen.

- productie 16: Kamel e.a., 'Pesticide Exposure and Self-reported Parkinson's Disease in Agricultural Health Study', *American Journal of Epidemiology* 2006, afl. 4, p. 364-374.

- productie 17: Ascherio e.a., 'Pesticide Exposure and Risk for Parkinson's Disease', *Wiley InterScience* 2006, p. 197-203.

- productie 18: Wang e.a., 'Parkinson's disease risk from ambient exposure to pesticides', *Springer Science* 2011, p. 547-555.

- productie 19: Richardson e.a., 'Elevated Serum Pesticide Levels and Risk for Alzheimer Disease', *JAMA Neurology* 2014, afl. 3, p. 284-290.

- productie 20: Ratner e.a., 'Younger age at onset of sporadic Parkinson's disease among subjects occupationally exposed to metals and pesticides', *Interdisciplinary Toxicology* 2014, afl. 3, p. 123-133.

- productie 21: Narayan e.a., 'Occupational pesticide use and Parkinson's disease in the Parkinson Environment Gene (PEG) study', *Environmental International* 2017, afl. 107, p. 266-273.

²⁴ Vide productie 15; <https://www.akkervijzer.nl/artikel/92649-frankrijk-erkent-parkinson-als-beroepsziekte-bij-boeren/> (laatst geraadpleegd 30 april 2023).

- *productie 22: Shrestha e.a., 'Pesticide use and incident Parkinson's disease in a cohort of farmers and their spouses', Environmental Research 2020, afl. 191, p. 1-14.*

Echter, deze onderzoeken zijn niet enkel in de Verenigde Staten uitgevoerd. Ook in diverse Europese landen heeft een dergelijk onderzoek plaatsgevonden, waarbij tot eenzelfde conclusie werd gekomen. Ook deze onderzoeken toonden een verband aan tussen blootstelling aan pesticiden, en een verhoogde kans op Parkinson. Zo heeft in Line Kenborg MSc in 2012 eenzelfde studie uitgevoerd in Denemarken (*productie 23*). Ook hierbij waren de resultaten dat de blootstelling aan pesticiden een vergroot risico op neurodegeneratieve aandoeningen waaronder Parkinson behelsde. Verder heeft in 2014 een onderzoek naar deze correlatie plaatsgevonden in Portugal, waar dr. Maria Baltazar (*productie 24*) wederom eenzelfde conclusie trok.

- *productie 23: Kenborg e.a., 'Parkinson's disease among gardeners exposed to pesticides - a Danish cohort study', Environmental Health 2012, afl. 1 p. 65-69.*

- *productie 24: Baltazar e.a., 'Pesticides exposure as etiological factors of Parkinson's disease and other neurodegenerative diseases - A mechanistic approach', Toxicologie Letters 2014, afl. 230, p. 85-103.*

Ten slotte heeft ook in Nederland een onderzoek plaatsgevonden naar het verband tussen blootstelling aan pesticiden en een vergrote kans op Parkinson. Het onderzoek van Marianne van der Mark uit 2014 (*productie 25*), een meerjarig onderzoek waarbij vijf verschillende ziekenhuizen in Nederland zijn gebruikt, kwam tot de conclusie dat - hoewel er geen direct verband werd geconstateerd - wel degelijk aanwijzingen bestaan voor een verhoogd risico op Parkinson. Dit onderzoek maakte echter wel de opmerking dat aanvullend onderzoek noodzakelijk was.

- *productie 25: Van der Mark e.a., 'Occupational exposure to pesticides and endotoxin and Parkinson disease in the Netherlands', Occupational and Environmental Medicine 2014, afl. 71, p. 757-764.*

- 2.25 Naast een verhoogd risico op de ziekte van Parkinson, is in diverse onderzoeken tevens een verhoogd risico op de ziekte van Alzheimer gelinkt aan blootstelling aan pesticiden. Al in 2003 constateerde dr. Isabelle Baldi in Frankrijk een verhoogd risico op Alzheimer en blootstelling aan pesticiden (*productie 26*). Eenzelfde resultaat kwam naar voren in de onderzoeken en studies van Hayden in 2010 (*productie 27*), Richardson in 2014²⁵, en met name Aloizou uit 2020 (*productie 28*). Al deze studies wijzen op een (mogelijke) correlatie tussen de blootstelling aan pesticiden en een verhoogd risico op neurodegeneratieve aandoeningen zoals Alzheimer.

- *productie 26: Baldi e.a., 'Neurodegenerative Diseases and Exposure to Pesticides in the Elderly', American Journal of Epidemiology 2003, afl. 5, p. 409-414.*

- *productie 27: Hayden, 'Occupational exposure to pesticides increases the risk of incident AD', Neurology 2010, afl. 74, p. 1524-1530.*

- *productie 28: Aloizou e.a., 'Pesticides, cognitive functions and dementia: A review', Toxicology Letters 2020, afl. 326, p. 31-51.*

- 2.26 Tenslotte zijn ook onderzoeken verricht naar de mogelijke verhoogde kansen op ALS als gevolg van de blootstelling aan pesticiden. In 2010 publiceerde Francesca Bonvicini tezamen met haar collega's een studie naar een mogelijk verband tussen verhoogde kans op ALS en blootstelling aan pesticiden (*productie 29*). In dit onderzoek kwam naar voren dat er een sterke associatie werd aangetroffen tussen blootstelling aan pesticiden en een vergroot risico op ALS. Later hebben nog aanvullende studies plaatsgevonden, welke in de meta-studie van Angela Malek (*productie 30*) wederom zijn doorgenomen. Uit deze studie, gebaseerd op 6 peer-reviewed studies, concludeert Malek - evenals Bonvicini - dat sprake is van een verband tussen pesticideblootstelling en een vergrote kans op ALS.

²⁵ Vide productie 19.

- productie 29: Bonvicini e.a., 'Exposure to pesticides and risk of amyotrophic lateral sclerosis: a population-based case-control study', *Annali dell'Istituto Superiore di Sanita* 2010, afl. 3, p. 284-287.
- productie 30: Malek e.a., 'Pesticide exposure as a risk factor for amyotrophic lateral sclerosis: A meta-analysis of epidemiological studies', *Environmental Research* 2012, afl. 117, p. 112-119.

2.27 Volledigheidshalve wensen Eisers te verwijzen naar andere literatuur en onderzoeken welke een link leggen tussen (neurodegeneratieve) ziekten en het gebruik van gewasbeschermingsmiddel. Hieruit vloeit onder meer voort dat, naast enkel neurodegeneratieve ziekten, ook aandoeningen als kanker kunnen ontstaan bij langdurige geleidelijke blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen. Hiervoor wensen Eisers te verwijzen naar de artikelen van Mostafalou uit 2013 (productie 31) en 2016 (productie 32), Blair (productie 33), Gamache (productie 34), Doe (productie 35) en Van Maele-Fabry (productie 36).

- productie 31: Mostafalou & Abdollahi, 'Pesticides and human chronic diseases: Evidences, mechanisms, and perspectives', *Toxicology and Applied Pharmacology* 2013, afl. 268, p. 157-177.
- productie 32: Mostafalou & Abdollahi, 'Pesticides: an update of human exposure and toxicity', *Springer Science* 2016, p. 549-599.
- productie 33: Blair e.a., 'Pesticides and human health', *Occupational and Environmental Medicine* 2015, afl. 2, p. 81-82.
- productie 34: Gamache, 'Exposure to Pesticides and Welding Hastens the Age-at-Onset of Parkinson's Disease', *The Canadian Journal of Neurological Science* 2019, afl. 46, p. 711-716.
- productie 35: Doi e.a., 'Motor neuron disorder simulating ALS induced by chronic inhalation of pyrethroid insecticides', *Neurology* 2006, afl. 67, p. 1894.
- productie 36: Van Maele-Fabry e.a., 'Occupational exposure to pesticides and Parkinson's disease: A systematic review and meta-analysis of cohort studies', *Environment International* 2012, afl. 46, p. 30-43.

2.28 Uit academisch onderzoek en literatuur blijkt aldus dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen een vergrote kans geeft op neurodegeneratieve aandoeningen zoals Parkinson, Alzheimer en ALS. Daarnaast blijkt dat voor dergelijke gevolgen geen voldoende zorgvuldige onderzoeken behoeven te worden verricht bij de goedkeuring van de stoffen en middelen.

2.29 Daarnaast blijkt uit de regelgeving dat geen onderzoek wordt gedaan naar de mogelijke reacties die kunnen ontstaan bij het gebruik van het gewasbeschermingsmiddel in een mengsel met andere (goedgekeurde) gewasbeschermingsmiddelen en bindmiddelen (die een spoedige binding van de stof op de plant dienen te bewerkstelligen).

Recente ontwikkelingen op onderzoeksgebied

2.30 Naar aanleiding van het bovenstaande juridische kader - en met name de gebreken daarvan - is op 1 september 2020 in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een onderzoek gestart naar de gevolgen van gewasbeschermingsmiddelen voor consument, agrariër en omwonenden van agrarische arealen. Dit onderzoek, dat tevens wordt uitgevoerd in het kader van het zogenaamd SPRINT-onderzoek waarin in 11 representatieve Europese landen onderzoek wordt verricht naar (onder meer) de gezondheidsrisico's voortvloeiend uit pesticidegebruik, betreft een grootschalig en langdurig onderzoek dat als basis kan dienen voor latere aanscherping van wet- en regelgeving.

- 2.31 Reeds zijn eerste resultaten van het genoemde onderzoek gepubliceerd (**productie 37**).²⁶ Hieruit blijkt dat vrijwel overal pesticiden worden aangetroffen in gebieden rondom landbouwpercelen. In het volgende deel van het SPRINT-onderzoek zal worden onderzocht of de aangetroffen hoeveelheden kunnen leiden tot een aantasting van de lichamelijke of geestelijke gezondheid van de mens.

- **productie 37: websitebericht WUR inzake eerste resultaten onderzoek SPRINT-onderzoek**

Deze bevindingen bevestigen overigens het eerdere rapport van het RIVM, waaruit naar voren kwam dat (restanten van) bestrijdingsmiddelen werden teruggevonden in buitenlucht rondom woningen, deurmatten en huisstof. Daarnaast zijn restanten aangetroffen in de urine van mensen die op meer dan 500 meter afstand van agrarische velden woonden (**productie 38**).

- **productie 38: M.H.M.M. Montforts e.a., Bestrijdingsmiddelen en omwonenden: Samenvattend rapport over blootstelling en mogelijke gezondheidseffecten, RIVM rapport 2019.**

Aldus kan worden geconstateerd dat, naast dat diverse negatieve gezondheidsgevolgen van gewasbeschermingsmiddelen niet inzichtelijk zijn en uit academisch onderzoek blijkt dat diverse neurodegeneratieve gevolgen samenhangen met het gebruik van deze middelen, de stoffen en restanten van deze middelen worden aangetroffen in een omvangrijke omgeving rondom percelen waar deze gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt.

Huidig juridisch traject

- 2.32 Gezien de bovenstaande onduidelijkheid achten Eisers een groot risico bestaan op onomkeerbare lichamelijke (en daaruit voortvloeiend; geestelijke) gevolgen. Daarnaast is door [REDACTED] geen blijk gegeven dat deze terughoudend gebruik wenst te maken van de gewasbeschermingsmiddelen ten aanzien van de voorgenomen lelieeteelt. Aldus zien Eisers zich genoodzaakt om middels een kort gedingprocedure een verbod te vorderen op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op de percelen kadastraal bekend als [REDACTED].
- 2.33 Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zal immers grote gevolgen hebben voor Eisers. Allereerst bestaat, afgaande op het bovenstaande, een risico op aantasting van lichamelijke en geestelijke gezondheid.

Daarnaast dreigt een aantasting van het eigendom, doordat diverse bewoners door het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen niet langer kunnen genieten van het aan hen toebehorende eigendom. Tot verder onderzoek meer duidelijkheid biedt, adviseert GGD-leefomgeving aan omwonenden om (onder meer) na bespuiting van de gewassen de ramen en deuren te sluiten en huisdieren binnen te houden (**productie 39**).²⁷ Nu de lelieeteelt, zoals aangetoond, het meest intensieve gebruik van bestrijdingsmiddelen behelst, houdt dit in dat Eisers op vele momenten niet in staat zijn om binnen de geldende wettelijke kaders gebruik te maken van hun eigendom.

- **productie 39: website GGD-leefomgeving betreffende advies bij bestrijdingsmiddelen**

Tenslotte leidt de lelieeteelt op naastgelegen percelen tot ongewenste economische gevolgen. Ondernemingen als [REDACTED] zullen door deze nabijgelegen teelt, doordat deze samengaat met veelvuldig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, minder klanten treffen. Deze

²⁶ Vide productie 37; <https://www.wur.nl/nl/nieuws/170-verschillende-bestrijdingsmiddelen-aangetroffen-in-milieu-dieren-en-mensen-in-nederland.htm> (laatst geraadpleegd 27 april 2023).

²⁷ Vide productie 39; <https://ggdleefomgeving.nl/schadelijke-stoffen/bestrijdingsmiddelen/> (laatst geraadpleegd op 29 april 2023).

zullen immers niet wensen om buiten te vergaderen of te trainen wanneer daar recentelijk met gewasbeschermingsmiddelen is gespoten of wordt gespoten.

- 2.34 Daarnaast wensen Eisers op te merken dat [REDACTED] thans lijkt te zijn begonnen met de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen op de percelen kadastraal bekend als [REDACTED] (productie 40). Daarbij valt Eisers op dat [REDACTED] het gehele perceel besproeit, en er dus geen sprake is van een 'bufferstrook' tussen de woonfuncties van Eisers (althans; Eisers 1 en 2) waarop géén gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast.

- productie 40: foto's van werkzaamheden [REDACTED] op 27 april 2023

3. BEOORDELING

- 3.1 Eisers stellen zich op het standpunt dat [REDACTED] onrechtmatig zal handelen of handelt indien deze gewasbeschermingsmiddelen in de mate zoals noodzakelijk bij de teelt van lelies zal gaan gebruiken op de percelen kadastraal bekend als [REDACTED]. Deze toepassing van gewasbeschermingsmiddelen zal naar oordeel van Eisers een onrechtmatige daad als omschreven in artikel 162 van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek (hierna aangeduid als: 'BW') met diverse schadeposten voor Eisers tot gevolg hebben. Als navolgend zullen Eisers voorzien in diens juridische onderbouwing van dit standpunt, allen gericht op het verkrijgen van een verbod op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op de percelen kadastraal bekend als [REDACTED].

Onrechtmatigheid

- 3.2 Allereerst achten Eisers dat, wanneer [REDACTED] daadwerkelijk zal overgaan tot het toepassen van de voor lelieteelt noodzakelijke hoeveelheid gewasbeschermingsmiddelen, onrechtmatig handelen als neergelegd in artikel 6:162 lid 1 en 2 BW. Deze onrechtmatigheid zien Eisers in een drietal hoedanigheden optreden. Eisers constateren dat het gebruik van de voor lelieteelt noodzakelijke hoeveelheden gewasbeschermingsmiddelen i) een inbreuk op een recht inhouden, ii) een handelen in strijd met een wettelijke plicht behelzen, alsmede iii) een handelen in strijd met hetgeen volgens ongeschreven regels in het maatschappelijke verkeer betamelijk wordt geacht betreft. Ten aanzien van deze derde hoedanigheid van onrechtmatigheid is naar mening van Eisers sprake van gevaarzetting zoals uiteengezet in het arrest van de Hoge Raad van 5 november 1965 (Kelderluik).²⁸

Inbreuk op een recht

- 3.3 Allereerst achten Eisers sprake van een inbreuk op een recht door het gebruik van (de voor lelieteelt noodzakelijke hoeveelheid) gewasbeschermingsmiddelen. Eisers zullen door deze handeling - als een gevolg daarvan - worden getroffen in een rechtens beschermd belang, namelijk diens lichamelijke integriteit alsmede de lichamelijke integriteit van diens kinderen.
- 3.4 Zoals reeds uiteengezet is in academisch onderzoek naar voren gekomen dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen - en pesticide in het algemeen - een verhoogd risico op diverse neurodegeneratieve aandoeningen met zich brengt. Dit loopt, zoals in de bij deze dagvaarding verstrekte stukken blijkt, uiteen van vergrote kans op diverse kankersoorten en in het bijzonder aandoeningen als ALS, Alzheimer en Parkinson. Aldus houdt het gebruik van deze middelen bij de lelieteelt, de teelt waarbij per hectare veruit het meest gebruik wordt gemaakt van dergelijke gewasbeschermingsmiddelen, een aantasting en inbreuk van eens anders subjectief recht op lichamelijke integriteit in.

²⁸ HR 5 november 1965, ECLI:NL:HR:1965:AB7079.

Gewasbeschermingsmiddelen maken immers een inbreuk op de gezondheid door een - zoals reeds uitgebreid onderbouwd - vergroot risico op diverse neurologische aandoeningen zoals de ziekte van Parkinson, de ziekte van Alzheimer en ALS te bewerkstelligen. Hiermee brengt [REDACTED] - in diens hoedanigheid als lieldeler - de gezondheid van Eisers en diens kinderen in gevaar door hen bloot te stellen aan onvoldoende onderzochte middelen ten aanzien waarvan in academische studies reeds een verband is aangetoond met deze genoemde neurologische aandoeningen.

Aldus verricht [REDACTED] een handeling waarvan de gevolgen leiden tot een schending van artikel 11 van de Grondwet, welke de onaantastbaarheid van ieders lichaam behelst. Door de genoemde handelingen - het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de mate noodzakelijk bij lieldeteelt - te verrichten, maakt [REDACTED] een inbreuk op dit grondrecht van Eisers.

- 3.5 Dit valt te kwalificeren als een aantasting van een aan Eisers toekomend subjectief recht op lichamelijke integriteit, en derhalve een onrechtmatigheid als bedoeld in artikel 6:162 BW. Het grondrecht opgenomen in artikel 11 Grondwet achten Eisers een zwaarwegend en horizontaal doorwerkend grondrecht. Eisers bepleiten dat artikel 11 Grondwet dient te worden geïnterpreteerd als een dwingend geformuleerd grondrecht dat als directe uitdrukking van een fundamenteel rechtsbeginsel heeft te gelden, waarvan de rechterlijke macht slechts in zéér uitzonderlijke omstandigheden (in ieder geval niet: een economisch belang van de wederpartij) kan afwijken.

In dit kader wensen Eisers onder meer te verwijzen naar hetgeen geoordeeld door de Hoge Raad in diens arrest van 18 juni 1993 (verplichte AIDS-test arrest)²⁹, waarbij de Hoge Raad in het kader van de onrechtmatige daad de lichamelijke integriteit erkende als een aan de burger toekomend en horizontaal doorwerkend recht.

- 3.6 Aldus achten Eisers dat de handeling van [REDACTED] tot het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de mate noodzakelijk voor lieldeteelt een inbreuk op een aan Eisers toekomend subjectief recht, wat aldus dient te leiden tot de constatering van een onrechtmatigheid als bedoeld in artikel 6:162 BW.
- 3.7 Verder achten Eisers het handelen van [REDACTED] te kwalificeren als een inbreuk op eigendom. De behandeling van de lilies van gewasbeschermingsmiddelen maakt dat Eisers, door het daaruit voortkomende gevaar voor de gezondheid, het aan hen toekomende eigendomsrecht niet geheel en naar wens - binnen de kaders van de wet - kunnen uitvoeren. Tijdens de spuitwerkzaamheden zullen Eisers, mede op advies van experts zoals GGD-leefomgeving³⁰, ramen en deuren moeten sluiten. Het gebruik van de in de buitenlucht gelegen percelen wordt in het geheel afgeraden. Dit houdt in dat trainingen, cursussen en workshops door ondernemingen [REDACTED] en [REDACTED] niet in de buitenlucht op de eigen percelen kunnen worden gegeven zonder door [REDACTED] veroorzaakte gezondheidsaantasting. Daarnaast kan in de zomer, of bij ander goed weer, niet worden genoten van de zon op patio's of eigen terrassen. Tenslotte, en mogelijk het meest verstrekkende, is het niet mogelijk om kinderen veilig te laten buitenspelen. Voor de kinderen van Eisers is het dan ook onmogelijk om de vriendjes of vriendinnetjes op bezoek te laten komen, omdat dit inhoudt dat Eisers deze vriendjes en vriendinnetjes blootstelt aan - naar wetenschappelijk academisch onderzoek - schadelijke stoffen.
- 3.8 Dit maakt dat een direct causale relatie valt te constateren tussen de handelingen van [REDACTED] enerzijds en een - naar oordeel van een redelijk denkend en handelend mens - de facto beperking van de mogelijkheden van het eigendom van Eisers anderzijds. De handelingen van [REDACTED] hebben - zoals reeds is aangetoond in onderzoek en academische literatuur - een verslechtering van de gezondheid tot gevolg, bestaande uit (onder meer) een

²⁹ HR 18 juni 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1002.

³⁰ Vide productie 39; <https://ggdleefomgeving.nl/schadelijke-stoffen/bestrijdingsmiddelen/> (laatst geraadpleegd op 1 mei 2023).

grotere kans op het ontwikkelen van diverse neurodegeneratieve aandoeningen als ALS, Alzheimer en Parkinson.

- 3.9 Door de gevolgen van de handelingen van [REDACTED] wordt het voor Eisers niet mogelijk om op een veelheid aan momenten gebruik te maken van diens eigendom - meer specifiek, maar niet uitsluitend; het eigendom in de buitenlucht - naar diens eigen, binnen de kaders van de wet geambieerde, wens. Juridisch behelst dit een uit de handelingen van [REDACTED] voortkomende beperking van het uit artikel 5:1 lid 1 BW voortkomende recht. Eisers vinden voor diens standpunt steun in het arrest van de Hoge Raad van 10 maart 1972 (vogelplaagarrest).³¹ Doordat inbreuk wordt gemaakt op het aan Eisers toekomende subjectieve recht van eigendom, dient de handeling c.q. gedraging van [REDACTED] zijnde het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op de percelen nabij de woningen van Eisers, te worden gekwalificeerd als een onrechtmatigheid als in artikel 6:162 BW.

- 3.10 Samenhangend met deze aantasting van eigendom acht (een deel van) Eisers (namelijk de personen handelend onder de namen [REDACTED]) sprake van een aantasting van diens bedrijfsvoering. Het gebruik van de gewasbeschermingsmiddelen maakt immers, zoals reeds hierboven uiteengezet dat de percelen - welke thans worden gebruikt voor de ontplooiing van deze genoemde ondernemingen - niet kunnen worden gebruikt voor de bedrijfsvoering. Daarnaast zijn klanten minder geneigd om deze ondernemingen te benaderen, nu geen enkele hulpbehoevende klant of geïnteresseerde in een activiteitenlocatie in de natuur wenst te worden geconfronteerd met grote hoeveelheden schadelijke stoffen.

Aldus raken de gevolgen van de handeling van [REDACTED] direct het eigendom, en mede daaruit voortvloeiend; de bedrijfsvoering, van Eisers. Het feit dat de aantasting van het eigendom tevens leidt tot een aantasting van de bedrijfsvoering welke op deze percelen wordt ontplooid, achten Eisers een aanvullende omstandigheid welke de onrechtmatigheid van de gedragingen onderstreept.

- 3.11 Daarbij achten Eisers geen disculpatie of rechtvaardiging voor deze aantasting van toepassing. Er is voor [REDACTED] geen voldoende grond om diens handelen te rechtvaardigen. Ook het gegeven dat de gebruikte middelen geheel zijn goedgekeurd door het Ctgb en de betrokken Nederlandse instanties, maakt niet dat er een rechtvaardiging van het handelen kan worden aangenomen. Zoals reeds is betoogd en aangeduid, is deze goedkeuringsprocedure gemankeerd doordat er géén - althans; onvoldoende - onderzoek wordt verricht naar zwaarwegende gevolgen als neurodegeneratieve aandoeningen. Ook in de goedkeuring door bevoegde organen als het Ctgb kan, door de hiaten welke hierin dienen te worden geconstateerd, geen rechtvaardiging of disculpatie van de onrechtmatige gedraging worden gevonden.

Handelen in strijd met een wettelijke plicht

- 3.12 Daarnaast achten Eisers de reeds aangeduide handeling van [REDACTED] het gebruik van gewasbeschermingsmiddel ten behoeve van de lelieteelt, onrechtmatig doordat dit een strijdigheid met een wettelijke plicht behelst. Hierbij wensen Eisers te betogen dat, indien uw rechtbank de hierboven uiteengezette aantasting van artikel 11 Grondwet en artikel 5:1 lid 1 BW niet kenmerkt als inbreuk op een aan Eisers toekomend recht, Eisers deze tevens wensen te kwalificeren als het handelen in strijd met een wettelijke plicht door [REDACTED]. De belde artikelen behelzen, naast een aan Eisers toegekend subjectief recht, tevens een voor eenander geldende verplichting. Dit is, in een veelvoud van de toegekende rechten, de andere kant van dezelfde medaille. Het recht fungeert immers als het juridisch ordesysteem in onze samenleving, en regelt derhalve de onderlinge verhoudingen tussen burgers onderling en ten opzichte van de burgers welke door eenieder erkende overheidstaken zijn opgelegd. Doordat het recht - onder meer - de onderlinge verhoudingen tussen personen normeert, houdt dit in dat de toekenning van een recht aan de één, tevens een verplichting van de ander inhoudt om dat recht te erkennen. Exact deze dynamiek achten Eisers van toepassing op de schending van artikel 11 Grondwet en artikel 5:1 lid 1 BW. Waar deze een recht van Eisers behelzen, vormen deze tevens een verplichting tot honorering bij anderen

³¹ HR 10 maart 1972, ECLI:NL:HR:1972:AC1311 (vogelplaagarrest).

waaronder [REDACTED] Derhalve wensen Eisers, indien uw rechtbank de schending van deze twee rechten niet als (voldoende) gekwalificeerde inbreuken op de rechten van Eisers beschouwt, deze te duiden als voldoende gekwalificeerde strijdigheid met een aan [REDACTED] opgelegde wettelijke plicht, welke wordt geschonden door de handeling aangaande het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

- 3.13 Verder stellen Eisers dat [REDACTED] door diens litigieuze handeling betreffende het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, in strijd handelt met een wettelijke plicht. Artikel 2a Wgb bevat immers een algemene zorgplicht, welke inhoudt dat eenieder op zorgvuldige wijze met gewasbeschermingsmiddelen dient om te gaan en eenieder zich dient te onthouden van handelingen waarvan deze redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten gevaar ontstaat of kan ontstaan. Het artikel luidt als volgt:

“...Artikel 2a. Zorgplicht

Een ieder is verplicht op zorgvuldige wijze om te gaan met gewasbeschermingsmiddelen, biociden, de daarbij behorende werkzame stoffen of daarbij gebruikte toevoegingsstoffen, alsmede restanten daarvan of de aangebroken verpakkingen. Die zorgvuldigheid houdt in ieder geval in, dat een ieder, die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten gevaar ontstaat of kan ontstaan voor een mens, voor een dier of voor planten waarvan de instandhouding gewenst is, voor planten die aan anderen toebehoren, voor de bodem of voor het water, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten, tenzij zulks in redelijkheid niet van hem kan worden gevergd, dan wel onverwijld alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde voornoemd gevaar te voorkomen of de nadelige gevolgen daarvan te beperken en zoveel mogelijk ongedaan te maken...”

- 3.14 Artikel 2a Wgb, wat overigens een nationale codificatie van artikel 13 van de Richtlijn 2009/128/EG behelst, stipuleert aldus een verplichting om zich te onthouden van handelingen waarvan men redelijkerwijs kan vermoeden dat door dit handelen of nalaten gevaar ontstaat of kan ontstaan. Het artikel bevat daarmee een maatpersoon-vergelijking, waarbij de handeling van de gebruiker van gewasbeschermingsmiddelen wordt afgezet tegen de handeling welke van een redelijk denkend gebruiker worden verwacht. Daarbij is tevens bepaald dat niet enkel gevolgen waarvan reeds bekend zijn dat deze nadelige gevolgen voor mens, dier en milieu hebben, zijn verboden. Ook handelingen welke een gevaar kunnen bevatten, zijn krachtens artikel 2a Wgb niet toegestaan (dan wel bestaat een wettelijke verplichting zich hiervan te onthouden).
- 3.15 Eisers stellen zich op het standpunt dat [REDACTED] deze zorgplicht gaat schenden wanneer deze gebruikmaakt van de pesticiden op de percelen kadastraal bekend als [REDACTED]. Eisers achten dit een onrechtmatigheid doordat de wettelijke plicht - inhoudende het onthouden van de in het artikel omschreven handelingen - uit artikel 2a Wgb wordt geschonden. Deswege vorderen Eisers dan ook een verbod op deze werkzaamheden.
- 3.16 Allereerst achten Eisers dat [REDACTED] zoals artikel 2a Wgb omschrijft, weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat gevaar ontstaat door diens handelingen. [REDACTED] is immers een agrariër gespecialiseerd in de sierteelt, waarbij met name wordt gefocust op lilies. Daarbij heeft [REDACTED] op diens website een aparte pagina gewijd aan gewasbescherming bij lilieteelt.³² Op deze pagina wordt verwezen naar de websites van het Ctgb, de NVWA, en lilieteelt.nl. Op de hyperlink naar [REDACTED] wordt een uitgebreide uiteenzetting gegeven van gewasbeschermingsmiddelen in de lilieteelt (productie 41).³³ Daarbij wordt ook het volgende opgemerkt:

“...Maar ondanks dit alles zie en ruik ik van alles. Wat betekent dat voor mijn gezondheid en die van mijn gezin en dieren? En kan ik nog wel van de groenten en fruit uit mijn tuin eten? Terechte vragen die een antwoord behoeven. Vanwege de groeiende bezorgdheid en door de uitgebreide aandacht van de media hebben de liliesector en de

³² Vide productie 12; [https://\[REDACTED\].nl/gewasverzorging/gewasbescherming](https://[REDACTED].nl/gewasverzorging/gewasbescherming) (laatst geraadpleegd 1 mei 2023).

³³ Vide productie 41; [\[REDACTED\].nl/ex.php/teelt/gewasbescherming](https://[REDACTED].nl/ex.php/teelt/gewasbescherming) (laatst geraadpleegd 1 mei 2023).

politiek zich dit aangetrokken..."

- productie 41: weergave [REDACTED]

[REDACTED] alsmede andere lelietelers, zijn zich aldus bewust van de groeiende bezorgdheid, welke voortkomt uit de diverse onderzoeken welke in deze dagvaarding reeds zijn aangehaald.³⁴ Aldus kan worden gesteld dat [REDACTED] nu deze expliciet op diens site naar de website [REDACTED] verwijst, op de hoogte is - althans redelijkerwijs kan vermoeden dan wel op de hoogte behoort te zijn - van i) de in deze dagvaarding neergelegde hiaten in de goedkeuringsprocedure van gewasbeschermingsmiddelen, alsmede ii) de gevaren die hiermee samenhangen (verhoogde kans op Parkinson, Alzheimer, ALS, kanker etc.).

- 3.17 Verder achten Eisers het vaststaan dat de handelingen van [REDACTED] leiden, althans kunnen leiden, tot gevaar voor de mens. Artikel 2a Wgb stelt immers expliciet dat een gebruiker van gewasbeschermingsmiddelen zich dient te onthouden van handelen of nalaten waardoor gevaar kán ontstaan. Aldus stellen Eisers dat [REDACTED] in strijd handelt met de wettelijke plicht uit artikel 2a Wgb.

Daarbij wensen Eisers op te merken dat artikel 2a Wgb juist in het leven is geroepen om situaties als de voorliggende situatie het hoofd te bieden. De gedachte welke ten grondslag lag aan deze zorgplichtbepaling, was dat een dergelijke bepaling ruimte zou bieden voor diversiteit en dynamiek. Dit wordt uitdrukkelijk bevestigd in de parlementaire geschiedenis (productie 42).³⁵ Ter onderbouwing van een dergelijke dynamische zorgplicht wordt de volgende motivering aangehaald in de parlementaire geschiedenis:

"...Gezien de aard en de variëteit van de toepassingen van bestrijdingsmiddelen zijn bijzondere situaties, toepassingswijzen of andere omstandigheden niet van tevoren te voorzien, laat staan vast te leggen in regelgeving of toelatingsbesluiten. Een algemene zorgplicht waaraan getoetst kan worden, blijft daarom noodzakelijk..."

- productie 42: Kamerstukken II 2005/2006, 30474, nr. 3

Kort gezegd, door de dynamiek van de toepassing van bestrijdingsmiddelen dient er een flexibele bepaling te zijn waarop kan worden teruggevallen. Bij veranderende inzichten of niet van te voren te voorziene omstandigheden, moet er een bepaling zijn waarop kan worden gehandeld.

De voorliggende situatie lijkt daarmee, naar standpunt van Eisers, exact waarvoor deze bepaling in het leven is geroepen. Met de wetenschap van nu blijkt het toepassen van gewasbeschermingsmiddelen op de manier zoals gebruikelijk bij lelieteelt niet veilig. Voor dergelijke situaties, waarbij het voortschrijden van de tijd gewijzigde inzichten met zich brengt, is artikel 2a Wgb geschreven. Dit om mens en milieu te beschermen wanneer dat nodig is.

- 3.18 Overigens is de gedachte achter deze zorgplicht nimmer gewijzigd. Bij de laatste grote herziening van de Wgb, waarbij de - toen recente - Europese Verordeningen en Richtlijnen werden verwerkt, werd de hierboven weergegeven motivering voor deze zorgplichtbepaling herhaald middels de volgende overweging:

"...Onderdeel D (artikel 2a)

Deze bepaling is in essentie hetzelfde gebleven als voorheen artikel 18. Er zijn enkele redactionele wijzigingen aangebracht. Deze bepaling is te beschouwen als een implementatie van artikel 13 van de richtlijn duurzaam gebruik. De bepaling dient als vangnetbepaling voor het geval er voor, tijdens of na de toepassing op onzorgvuldige wijze met

³⁴ Vide producties 16 tot en met 36.

³⁵ Vide productie 42, p. 60.

een gewasbeschermingsmiddel of biocide wordt omgegaan..." (productie 43)³⁶

Aldus blijkt dat de gedachtegang achter artikel 2a Wgb (voorheen artikel 18 Wgb), nog altijd dezelfde.

- productie 43: Kamerstukken II 2009/10, 32372, nr. 3

- 3.19 Ten aanzien van deze bepaling achten Eisers overigens géén probleem ontstaan met de relativiteit. Uit artikel 2a Wgb vloeit direct voort dat deze bepaling dient ter bescherming van mens, dier en milieu. De norm is aldus opgesteld om juist deze belangen te beschermen, waarvoor Eisers zich tot uw rechtbank wenden.

Één en ander blijkt echter ook uit de parlementaire geschiedenis van artikel 2a Wgb (toen bekend als artikel 18 Wgb). Hierin is genoteerd dat deze bepaling strekt ter bescherming van mensen dieren en planten dan wel bodem of water. De belangen van Eisers, de gezondheid van de mens, wordt derhalve beschermd door dit artikel, waardoor de relativiteit niet in de weg kan staan aan de onrechtmatigheid op grond van handelen in strijd met de wettelijke plicht uit artikel 2a Wgb.

Handelen in strijd met hetgeen volgens ongeschreven regels in het maatschappelijk verkeer betamelijk wordt geacht (gevaarzetting)

- 3.20 Daarnaast achten Eisers de handeling van [REDACTED] in strijd met de maatschappelijke zorgvuldigheid. Dit standpunt funderen Eisers op hetgeen neergelegd in het Kelderluik-arrest van de Hoge Raad. Eisers stellen zich op het standpunt dat sprake is van gevaarzetting door [REDACTED] welke Eisers direct zal raken.
- 3.21 Uit het Kelderluik-arrest vloeien een viertal factoren voort, welke in onderlinge samenhang dienen te worden beoordeeld om te oordelen of sprake is van een onrechtmatige daad door gevaarzetting. Dit zijn achtereenvolgens:
1. De omvang van de kans dat anderen niet goed opletten;
 2. De omvang van de kans dat daardoor ongevallen ontstaan;
 3. De aard en ernst van de gevolgen die kunnen ontstaan;
 4. De mate waarin voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen bezwaarlijk zijn.
- 3.22 Eisers achten in voorliggende casus sprake van een gevaarzetting, welke dient te worden beoordeeld als onrechtmatige gedraging als in artikel 6:162 BW. Er is namelijk een aanzienlijke kans dat Eisers, en zeker de kinderen van Eisers, niet goed kunnen waarnemen dat recentelijk buiten zicht gebruik is gemaakt van gewasbeschermingsmiddelen. De omvang van de kans dat een mindere mate van oplettendheid wordt betracht, is daarmee aanzienlijk. Dit eens te meer nu de intensiteit van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen bij Ielieteelt behelst dat op zeer regelmatige basis voor een langere tijd (maanden) dergelijke spuitwerkzaamheden plaatsvinden.

Het tweede aspect, de omvang van de kans dat daar de handeling van [REDACTED] ongevallen ontstaan, is eveneens van aanzienlijk formaat. Zoals de wetenschappelijke en academische literatuur reeds stipuleert, is er sprake van een vergrote kans op diverse ziektebeelden, waaronder de kans op de - bij goedkeuring van de gewasbeschermingsmiddelen niet-inzichtelijk gemaakte - neurodegeneratieve schade en aandoeningen.

Deze schade kan, door de aard van neurodegeneratieve schade, bijzonder omvangrijk zijn. Het behelst immers dat Eisers kunnen worden getroffen door gezinsontwrichtende aandoeningen. Zowel ten aanzien van kanker, Parkinson, ALS en Alzheimer behoeft niet uiteen te worden gezet hoe deze ziekten het leven van zowel de getroffenene als diens familie spreekwoordelijk 'op de kop' zetten. Of het nu een intens behandeltraject, het

³⁶ Vide productie 43, p.15-16.

gevangenzitten in diens eigen lijf of het langzaamaan verliezen van realiteitszin betreft, elke uiting van deze aandoeningen behelst niets minder dan een ingrijpendheid van de hoogste orde.

De laatste factor betreft de mate waarin voorzorgsmaatregelen bezwaarlijk zijn. Hierbij erkennen Eisers dat [REDACTED] moeilijk maatregelen zal kunnen treffen waarbij het mogelijk wordt dat deze diens gewasbeschermingsmiddelen kan gebruiken en tegelijkertijd Eisers niet zal blootstellen aan een aanzienlijk gevaar. [REDACTED] zal hiervoor noch de kennis, noch de mogelijkheden bezitten.

- 3.23 Eisers betogen echter ook dat dit geen reden kan zijn om géén onrechtmatigheid aan te nemen, aangezien het geheel van de vier factoren maakt dat [REDACTED] een gevaarlijke situatie heeft gecreëerd, welke als een gevaarzetting dient te worden beoordeeld. [REDACTED] stelt, door het gebruik van de gewasbeschermingsmiddelen, de Eisers bloot aan aanzienlijke grote risico's. Deze risico's zijn zo omvangrijk en brengen een dermate vergaande impact voor het leven van eenieder gerelateerd aan getroffen, dat - naar oordeel van Eisers - niet anders kan dan worden aangenomen dat er sprake is van onrechtmatige gevaarzetting door [REDACTED]

Toerekenbaarheid

Schuld

- 3.24 Eisers achten deze onrechtmatige handelingen tevens toerekenbaar aan [REDACTED]. Deze toerekening achten Eisers mogelijk middels schuld. Een schuld welke leidt tot een toerekenbaarheid van een onrechtmatige gedraging geschiedt middels een fictieve vergelijking met de maatman, om vast te stellen of de dader bij de nodige oplettendheid en voorzichtigheid de schadeoorzaak had kunnen voorkomen.

Vaststaat dat [REDACTED] een agrarische onderneming betreft, gespecialiseerd in de sierteelt. Aldus kan aan [REDACTED] in ieder geval alle kennis en kunde op het gebied van een agrarische onderneming worden toegerekend. Hieronder valt onder meer de kennis omtrent de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen, en de hoeveelheid waarin deze behoren te worden toegepast. Aangezien het gebruik van gewasbeschermingsmiddel een cruciaal onderdeel is van deze bedrijfsvoering - getuige ook de website van [REDACTED] waar diverse vermeldingen naar digitale kennisbanken als het Ctgb en NVWA staan vermeld - kan vanuit diens hoedanigheid als agrarische onderneming gespecialiseerd in sierteelt een aanzienlijke hoeveelheid kennis en kunde worden verwacht op het gebied van gewasbeschermingsmiddelen.

Zeker nu de lilieteelt één van de teelten betreft welke onder een vergrootglas is geplaatst in verband met ophef over pesticidegebruik, kan van een agrarische onderneming - welke financieel afhankelijk is van de sierteelt en het daarmee gepaard gaand gebruik van gewasbeschermingsmiddelen - worden verwacht dat deze op de hoogte is van de onderzoeksstaat omtrent deze pesticides/gewasbeschermingsmiddelen. Zeker omdat deze discussie zich richt op een cruciaal onderdeel van diens bedrijfsvoering, waarvan [REDACTED] afhankelijk is, kan worden verwacht dat deze op de hoogte is van de laatste staat van onderzoek aangaande dit cruciale onderdeel (gebruik van gewasbeschermingsmiddelen).

- 3.25 Daarbij is het gebruikelijk dat agrariërs in de sierteelt tevens beschikken over een licentie voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, verstrekt door de Rijksdienst voor Ondernemen Nederland (hierna aangeduid als: 'RVO'). Vanuit deze hoedanigheid dient [REDACTED] indien deze onderneming dan wel een persoon binnen deze onderneming, beschikt over een dergelijke erkenning, op de hoogte te zijn van de staat van onderzoek aangaande het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.
- 3.26 Aldus concluderen Eisers dat een redelijk denkende maatman of maatpersoon had behoren te voorzien dat de litigieuze handeling - het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen - onrechtmatige schade toe (zal) brengen aan Eisers. De redelijk denkende maatman had niet de percelen kadastraal bekend als [REDACTED]

_____ geselecteerd voor de lelieteelt. Dit vanwege de korte afstand waarop omwonenden en diens ondernemingen zijn gelegen. Derhalve achten Eisers dat de onrechtmatige gedraging - welke leidt tot de onrechtmatigheid zoals in deze dagvaarding omschreven - aan _____ kan worden toegerekend middels schuld.

Verkeersopvattingen

- 3.27 Indien uw rechtbank de rechtsfiguur schuld onvoldoende acht om tot een toerekening te komen, achten Eisers dat de onrechtmatigheid tevens aan _____ kan worden toegerekend op basis van verkeersopvattingen. _____ verricht, naar standpunt van Eisers (en reeds ondersteund met diverse academische en wetenschappelijke literatuur en onderzoeken), een handeling welke zeer ingrijpende risico's met zich draagt. Eisers worden immers blootgesteld aan een verhoogd risico op neurodegeneratieve aandoeningen van de hoogste orde. Hiermee dient _____ gezien diens positie als agrariër gespecialiseerd in sierteelt, bekend te zijn.
- 3.28 Gezien de hoedanigheid van _____ alsmede de ernst van de aantasting die voortkomt uit de gevolgen van de gedraging van _____ achten Eisers dat - indien uw rechtbank van oordeel is dat geen schuld van de zijde van _____ kan worden geconstateerd - alsnog op basis van verkeersopvatting deze onrechtmatigheid aan hem moet worden toegerekend. Het niet-toerekenen van deze onrechtmatige gedraging achten Eisers bovendien niet wenselijk, nu dit - praktisch gezien - behelst dat deze onrechtmatige gedraging niet zonder meer kan worden gestopt. Gezien de ingrijpendheid van de gevolgen achten Eisers dit een bijzonder onwenselijke uitkomst.

Schade en causaal verband

- 3.29 Hoewel Eisers middels deze kort gedingprocedure ter doel hebben gesteld een verbod te vorderen voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op de percelen kadastraal bekend als _____ willen zij opwerpen dat - indien het verbod niet wordt toegewezen - wel degelijk aanzienlijke schade zullen lijden. Deze schade vloeit voort uit enerzijds fysiek, lichamelijk letsel, en anderzijds door economische schade voortkomend uit het niet naar eigen wens (binnen de toegestane wettelijke kaders zoals titel 4 van Boek 5 BW) kunnen gebruiken van diens percelen.

Eisers zullen, wanneer de neurodegeneratieve (of andere medische gevolgen van gebruik van gewasbescherming optreden) optreden, worden geconfronteerd met lichamelijke beperkingen welke diens capaciteiten om zelfstandig in diens levensonderhoud te voorzien, aanzienlijk beperken. De schade zal bestaan uit verlies van inkomen, alsmede kosten voortkomend uit hulpbehoefte (zoals het inschakelen van medische en huishoudelijke hulp, voorzieningen als rolstoelen en andere ondersteuningsmiddelen).

De inkomensschade zal bestaan uit teruglopende inkomsten uit de ondernemingen _____. _____ Klanten zullen niet langer genegen zijn om zich tot deze ondernemingen te wenden wanneer zij behoefte hebben tot het genieten van één of meerdere van de diensten die deze ondernemingen aanbieden.

- 3.30 Op het moment van het opstellen van deze dagvaarding zijn deze schadeposten, doordat nog geen sprake is van gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, nog niet opgetreden. Wanneer de litigieuze handeling echter worden verricht (dan wel continueren/persisteren) zullen deze schadeposten onverbiddelijk optreden.
- 3.31 Deze schades staan in een direct causaal verband tot de onrechtmatigheid, nu deze ontstaan vanuit een causale keten gestart met de litigieuze handeling van _____. De gepresenteerde onderzoeken maken immers inzichtelijk dat er een verband bestaat tussen neurodegeneratieve aandoeningen en het gebruik van pesticiden, meer specifiek gewasbeschermingsmiddelen. Door deze literatuur wordt thans het condicio-sine-qua-non-verband aangetoond. Dit maakt dat er een voldoende causaliteit is vast te stellen tussen de litigieuze handeling, en de

schade welke zal ontstaan door deze handeling. Deze schade zou immers niet ontstaan indien de handeling van [REDACTED] inhoudende het blootstellen aan een vergroot risico op neurodegeneratieve aandoeningen - niet zou plaatsvinden.

Conclusie

- 3.32 Aldus achten Eisers dat de litigieuze handeling van [REDACTED] als onrechtmatig is te kwalificeren. Derhalve achten Eisers dat zij rechtmatig om een verbod op de uitvoering van deze handelingen kunnen verzoeken. Eisers stellen zich op het standpunt dat van hen niet kan worden verlangd om te worden blootgesteld aan schadeveroorzakende, onrechtmatige handelingen.

4. SPOEDEISEND BELANG

- 4.1 Eisers zijn zich ervan bewust dat sprake moet zijn van een spoedeisend belang, willen zij in de gevorderde voorlopige voorziening worden ontvangen. Eisers achten het spoedeisende belang in voldoende mate gegeven nu [REDACTED] bij voortzetting van de litigieuze handeling (deze is op 27 april 2023 vermoedelijk gestart, waardoor Eisers aanzienlijke spoed hebben) Eisers blootstelt aan ernstige gevolgen, door een - door academische literatuur ondersteunde - vergrote kans op neurodegeneratieve ziekten te veroorzaken. Gezien de impact van deze ziekten, alsmede het feit dat enkele Eisers ouders zijn van een kwetsbare groep, te weten kinderen, achten Eisers dat enkel vanuit dit element een voldoende spoedeisend belang voortvloeit. Dit eens te meer omdat een steeds langere blootstelling een alsmaar groter wordende kans op deze neurodegeneratieve ziekten behelst.
- 4.2 Daarnaast ontstaat door de litigieuze handeling, nu deze plaatsvindt dan wel deze gaat plaatsvinden, economische schade die bij voortduren een alsmaar grotere post aan inkomensschade zal veroorzaken. Doordat van Eisers niet kan worden gevergd dat deze een dergelijke gevolgen persisteren voor de duur van een bodemprocedure, achten Eisers ook ten aanzien van de economische schade voldoende spoedeisend belang aanwezig.

Conclusie

- 4.3 Conclusie is dat de gevorderde voorlopige voorziening ruimschoots ondersteund wordt door een voldoende spoedeisend belang. De voorlopige voorziening ligt dan ook voor toewijzing gereed, omdat de onrechtmatigheid van een dergelijke ernstige mate is, dat van Eisers niet kan worden gevergd dat deze dergelijke gevolgen eenvoudig laten voortduren voor de duur van een bodemprocedure. Eisers hebben, met een uitgebreid en academisch/wetenschappelijk onderbouwd feitenrelaas en een juridische onderbouwing, gemotiveerd uiteengezet dat in een bodemprocedure de onrechtmatigverklaring en een verbod gerechtvaardigd is.

5. VERWEER

- 5.1 Ten aanzien van mogelijke verweren van [REDACTED] vermoeden Eisers dat deze zich zal beroepen op de goedkeuring van de gewasbeschermingsmiddelen door de daarvoor aangewezen instantie, namelijk het Ctgb. Veelal wordt betoogd dat deze
- 5.2 Echter, zoals in de dagvaarding hierboven reeds uiteengezet, kent de goedkeuringsprocedure van het Ctgb enkele hiaten. De testen welke dienen te worden uitgevoerd ter goedkeuring, behelzen slechts in zóér beperkte mate een (mogelijk en in veel gevallen niet-verplicht) onderzoek naar neurodegeneratieve gevolgen van de werkzame stoffen en gewasbeschermingsmiddelen. Daarnaast wordt geen onderzoek gedaan naar de gevolgen van het mengen van deze middelen in één cocktail van gewasbeschermingsmiddelen, noch is er onderzoek gedaan naar de vermenging van deze middelen met de bindmiddelen welke worden toegepast om de gewasbeschermingsmiddelen zo spoedig mogelijk op het gewas te hechten. Derhalve betreft deze goedkeuring

geén integrale veiligheidsverklaring voor deze middelen. De goedkeuring geeft niets meer of minder aan, dan dat de middelen binnen de kaders van de uitgevoerde testen niet schadelijk zijn voor mens, dier en/of milieu. De goedkeuring wil niet zeggen dat er geen schadelijke gevolgen voor mens, dier en milieu - en derhalve onrechtmatige gedragingen - kunnen voortvloeien uit het gebruik van deze middelen.

De Wgb lijkt deze situatie ook te erkennen, aangezien deze wet een expliciete zorgplicht kent in artikel 2a Wgb. Deze bepaling behelst dat eenieder die met gewasbeschermingsmiddelen omgaat - en Eisers achten dat hiermee uitsluitend is bedoeld op reeds (door het Ctgb) goedgekeurde middelen - dit zorgvuldig dient te doen. Deze zorgvuldigheid behelst dat géén gevaar mag worden veroorzaakt door deze middelen. Aldus kent de Wgb een kapstokbepaling voor wanneer de goedkeuringsprocedure van het Ctgb - zoals hier het geval - faalt. In dat geval vormt artikel 2a Wgb het vangnet waarmee gevaren alsnog kunnen worden ondervangen door daar juridische middelen tegen aan te wenden. Het bestaan van artikel 2a Wgb houdt naar oordeel van Eisers in dat een middel kan worden goedgekeurd door het Ctgb én alsnog een onrechtmatige daad kan veroorzaken. De goedkeuring van het Ctgb kan aldus niet als rechtvaardiging of disculpatie voor een onrechtmatigheid dienen.

Dit is exact wat Eisers, met voorliggende dagvaarding betogen. De goedkeuringsprocedure van het Ctgb heeft middelen toegelaten, welke in diverse onderzoeken worden gerelateerd aan neurodegeneratieve gevolgen. Dit is de laatste jaren door herhaalde aandacht - en zeker voor deskundigen als [REDACTED] - bekende informatie. Aldus

- 5.3 Eisers achten aldus dat het feit dat er een goedkeuring bestaat voor de toepassing van een werkzame stof of middel, niet uitsluit dat het toepassen van deze stof of dit middel géén onrechtmatige daad kan behelzen. Zoals reeds opgemerkt in deze dagvaarding, is de goedkeuringsprocedure gemankeerd en lijkt artikel 2a Wgb juist als vangnet voor dergelijke situaties ingevoegd.

Daarbij wensen Eisers te illustreren dat het zeer zeker mogelijk is dat een praktijk welke strikt dogmatisch rechtmatig is, alsnog als een onrechtmatige gedraging is aan te merken. Eisers willen daarvoor verwijzen naar de Groninger gaswinning. Hoewel de wet vanuit dogmatisch oogpunt deze gaswinning toestond en deze derhalve als rechtmatig was aan te duiden, heeft deze toch diverse onrechtmatige daden teweeggebracht doordat aan diverse Groningers schade was toegebracht. Eenzelfde situatie achten Eisers hier het geval. Hoewel er een goedkeuring is verstrekt voor de middelen, wil dit niet zeggen dat derhalve geen onrechtmatige gedraging (en een daaruit voortvloeiende onrechtmatige daad krachtens artikel 6:162 BW) kan worden vastgesteld. Ondanks het verweer van [REDACTED] achten Eisers alsnog sprake van een onrechtmatige daad.

6. BEWIJS

- 6.1 Eisers bieden bewijs aan van diens stellingen en standpunten door middel van de aan deze dagvaarding gehechte 43 producties:

Nummer:	Datum:	Omschrijving:
1.	28 maart 2023	uittreksel [REDACTED]
2.	28 maart 2023	uittreksel [REDACTED]
3.	-	werkwijze [REDACTED]
4.	-	afbeelding van percelen en woning Eiser sub 1 en 2;
5.	6 april 2023	uittreksel maatschap [REDACTED]

6.	2011-2022	foto's van Eisers aangaande de teelt in de jaren 2011, 2019, 2020, 2021 en 2022;
7.	17 maart 2023	brief van [REDACTED] d.d. 17 maart 2023;
8.	2021	overzicht meest geteelde bloembollen in Nederland in 2021;
9.	2020/2021	Aanhangsel Handelingen II, 2020/21, 2338, nr. 2;
10.	2021	rapport Staat van Landbouw en Voedsel, editie 2021;
11.	27 augustus 2018	Nederlands Centrum voor Beroepsziekten & Amsterdam UMC, 'Factsheet bestrijdingsmiddelen/Pesticiden' d.d. 27 augustus 2018;
12.	1 mei 2023	weergaven website [REDACTED]
13.	2021	[REDACTED] Gewasbeschermingsmiddelen en neurodegeneratieve ziekten: mogelijkheden om de toelatingsverliezen te verbeteren, RIVM rapport 2021;
14.	18 oktober 2020 en 21 april 2023	artikelen over sierteelt en risico's d.d. 18 oktober 2020 en 21 april 2023;
15.	6 juni 2012	artikel aangaande verklaring van Parkinson tot beroepsziekte in Frankrijk;
16.	2006	Kamel e.a., 'Pesticide Exposure and Self-reported Parkinson's Disease in Agricultural Health Study', American Journal of Epidemiology 2006, af. 4, p. 364-374;
17.	2006	Ascherio e.a., 'Pesticide Exposure and Risk for Parkinson's Disease', Wiley InterScience 2006, p. 197-203;
18.	2011	Wang e.a., 'Parkinson's disease risk from ambient exposure to pesticides', Springer Science 2011, p. 547-555;
19.	2014	Richardson e.a., 'Elevated Serum Pesticide Levels and Risk for Alzheimer Disease', JAMA Neurology 2014, afl. 3, p. 284-290;
20.	2014	Ratner e.a., 'Younger age at onset of sporadic Parkinson's disease among subjects occupationally exposed to metals and pesticides', Interdisciplinary Toxicology 2014, afl. 3, p. 123-133;
21.	2017	Narayan e.a., 'Occupational pesticide use and Parkinson's disease in the Parkinson Environment Gene (PEG) study', Environmental International 2017, afl. 107, p. 266-273;
22.	2020	Shrestha e.a., 'Pesticide use and incident Parkinson's disease in a cohort of farmers and their spouses', Environmental Research 2020, afl. 191, p. 1-14;
23.	2012	Kenborg e.a., 'Parkinson's disease among gardeners exposed to pesticides - a Danish cohort study', Environmental Health 2012, afl. 1 p. 65-69;
24.	2014	Baltazar e.a., 'Pesticides exposure as etiological factors of Parkinson's disease and other neurodegenerative diseases - A mechanistic approach', Toxicologie Letters 2014, afl. 230, p. 85-103;
25.	2014	Van der Mark e.a., 'Occupational exposure to pesticides and endotoxin and Parkinson disease in the Netherlands', Occupational and Environmental Medicine 2014, afl. 71, p. 757-764;

26.	2003	Baldi e.a., 'Neurodegenerative Diseases and Exposure to Pesticides in the Elderly', American Journal of Epidemiology 2003, afl. 5, p. 409-414;
27.	2010	Hayden, 'Occupational exposure to pesticides increases the risk of incident AD', Neurology 2010, afl. 74, p. 1524-1530;
28.	2020	Aloizou e.a., 'Pesticides, cognitive functions and dementia: A review', Toxicology Letters 2020, afl. 326, p. 31-51;
29.	2010	Bonvicini e.a., 'Exposure tot pesticides and risk of amyotrophic lateral sclerosis: a population-based case-control study', Annali dell'Istituto Superiore di Sanita 2010, afl. 3, p. 284-287;
30.	2012	Malek e.a., 'Pesticide exposure as a risk factor for amyotrophic lateral sclerosis: A meta-analysis of epidemiological studies', Environmental Research 2012, afl. 117, p. 112-119;
31.	2013	Mostafalou & Abdollahi, 'Pesticides and human chronic diseases: Evidences, mechanisms, and perspectives', Toxicology and Applied Pharmacology 2013, afl. 268, p. 157-177;
32.	2016	Mostafalou & Abdollahi, 'Pesticides: an update of human exposure and toxicity', Springer Science 2016, p. 549-599;
33.	2015	Blair e.a., 'Pesticides and human health', Occupational and Environmental Medicine 2015, afl. 2, p. 81-82;
34.	2019	Gamache, 'Exposure to Pesticides and Welding Hastens the Age-at-Onset of Parkinson's Disease', The Canadian Journal of Neurological Science 2019, afl. 46, p. 711-716;
35.	2006	Doi e.a., 'Motor neuron disorder simulating ALS induced by chronic inhalation of pyrethroid insecticides', Neurology 2006, afl. 67, p. 1894;
36.	2012	Van Maele-Fabry e.a., 'Occupational exposure to pesticides and Parkinson's disease: A systematic review and meta-analysis of cohort studies', Environment International 2012, afl. 46, p. 30-43;
37.	2 februari 2023	websitebericht WUR inzake eerste resultaten SPRINT-onderzoek;
38.	2019	M.H.M.M. Montforts e.a., Bestrijdingsmiddelen en omwonenden: Samenvattend rapport over blootstelling en mogelijke gezondheidseffecten, RIVM rapport 2019;
39.	-	website GGD-leefomgeving betreffende advies bij bestrijdingsmiddelen;
40.	27 april 2023	foto's van werkzaamheden [REDACTED] op 27 april 2023.
41.	-	Weergave [REDACTED]
42.	2005/2006	Kamerstukken II 2005/2006, 30474, nr. 3;
43.	2009/2010	Kamerstukken II 2009/10, 32372, nr. 3.

7. PROCESKOSTEN

- 7.1 Eisers vorderen dat [REDACTED] veroordeeld wordt in de kosten van deze procedure. Eiser vordert dat wordt bepaald (primair) dat deze proceskosten binnen veertien (14) dagen na dagtekening van het vonnis moeten zijn voldaan, althans (subsidiar) dat deze proceskosten binnen veertien (14) dagen na betekening van het vonnis aan Eisers moeten zijn voldaan, bij gebreke waarvan [REDACTED] in verzuim is en de wettelijke rente over deze proceskosten verschuldigd wordt. Eisers vorderen voorts betaling van deze wettelijke rente.

8. BEVOEGDHEID

Absolute bevoegdheid

- 8.1 Op grond van artikel 42 Wet Ro. neemt de rechtbank, sector civiel kennis van alle burgerlijke zaken, behoudens bij de wet bepaalde uitzonderingen. Een wettelijke uitzondering doet zich in deze zaak niet voor. Er zijn geen duidelijke aanwijzingen dat de vorderingen van Eisers geen hogere waarde vertegenwoordigen dan genoemd in artikel 93 onder b Rv., bijgevolg waarvan de kantonrechter niet bevoegd is.

Relatieve bevoegdheid

- 8.2 De rechtbank Noord-Nederland, locatie Assen, is bevoegd kennis te nemen van de onderhavige vorderingen nu, gelet op artikel 99 Rv., gedaagde in [REDACTED] provincie Drenthe is gevestigd.

MITSDIEN

Het uw rechtbank, behaagt bij vonnis, voor zover de wet zulks toelaat uitvoerbaar bij voorraad:

1. [REDACTED] te verbieden op de percelen kadastraal bekend als [REDACTED] [REDACTED] gewasbeschermingsmiddelen toe te passen, dan wel laten toepassen;
2. [REDACTED] te verbieden op de percelen kadastraal bekend als [REDACTED] [REDACTED] gewasbeschermingsmiddelen toe te passen, dan wel laten toepassen, in een grotere mate dan gebruikelijk bij de teelt van aardappelen dan wel maïs;
3. [REDACTED] te verbieden op de percelen kadastraal bekend als [REDACTED] [REDACTED] gewasbeschermingsmiddelen toe te passen dan wel laten toe te passen tot het moment dat krachtens het reeds uitgevoerde SPRINT-onderzoek kan worden uitgesloten dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op enigerlei in het onderzoek als onacceptabel of risicovol gekwalificeerde wijze schadelijk is voor personen als Eisers;
4. [REDACTED] te veroordelen in de kosten van deze procedure daaronder begrepen het salaris van de advocaat, te vermeerderen met de na het vonnis te maken kosten van tenuitvoerlegging daarvan.

De kosten dezes zijn voor mij, deurwaarder: € 132,42

exploot € 106,73 + (KvK) € 2,71 + (BTW) € 22,98

Voorts zijn door mij, deurwaarder, de navolgende 43 producties aan huurder betekend.

Rekwirante heeft verklaard de in rekening gebrachte omzetbelasting op grond van de Wet Omzetbelasting 1968 niet te kunnen verrekenen, derhalve verklaart ondergetekende opgemelde kosten te hebben verhoogd met een percentage gelijk aan het percentage genoemd in laatstgenoemde wet.

Hierbij verklaart ondergetekende dat bovenstaande verschotten zijn gemaakt voor de goede verrichting van de ambtshandelingen en noodzakelijk waren, alsmede dat hij geen rechtstreeks of middellijk belang heeft in de onderneming of derde die bovenstaande verschotten factureerde.

